

Ortaöğretim DKAB Öğretim Programındaki Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi (Manisa İli Örneği)¹

Realization Level of the Outcomes Related to Values in the Secondary Education DKAB Curriculum (Manisa Province Example)

Mehmet NAS²

Atıf:

Nas, M. (2024). Ortaöğretim DKAB Öğretim Programındaki Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi (Manisa İli Örneği), *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(17), 52-74, DOI: 10.57135/jier.1428368

Öz

Değerler eğitimine duyulan ilgi ve ihtiyacın her geçen gün artması nedeniyle eğitimciler, çocukları ve gençleri topluma daha faydalı bireyler olarak yetiştirmek için çalışmalarını hızlandırmışlardır. Millî ve manevi değerlerle bütünleşmiş bireylerden oluşan güçlü toplum oluşturma gayesi ile özellikle 2005 sonrası öğretim programlarında "değer eğitimi" üzerinde önemle durulmuş; Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Vatandaşlık Bilgisi, Türkçe, DKAB gibi derslerde öğrenciye bazı değerler kazandırılmaya çalışılmıştır. Doğrudan değerleri konu edinen din derslerinin, ahlak ve değer eğitimi katkısının diğer derslere göre daha fazla olduğu ileri sürülebilir. Bu yüzden Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (ODKAB) öğretim programında, değerlere ilişkin hedefler konulmuş, içerikler oluşturulmuş, öğrenme-öğretme süreci tasarlanmış ve değerlendirmeye yönelik açıklamalar yapılmıştır. Ancak literatür incelendiğinde programda ifade edilen değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşip/gerçekleşmediğini tespit edilmesine yönelik çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Böyle bir durumun varlığı öğretim programının istenilen başarıyı yakalamasına engel olmaktadır. Bu çalışmada; ortaöğretim DKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi ve bu düzeyi etkileyen faktörlerin tespiti ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma amacına ulaşmak için gerekli verileri toplamak üzere Manisa ilinde 2021-2022 öğretim yılında 7 farklı okul türünde 12 lisede 9-12. sınıflarda öğrenim gören, basit-tesadüfî olarak seçilen 506 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket formunda bağımsız değişkenleri tespit amacıyla öğrencilerin çeşitli özelliklerini belirlemeye yönelik sorular ve araştırma denencelerine yönelik ölçekler yer almıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin ortaöğretim DKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımları iyi düzeyde edindikleri ve bu düzeylerin öğrencilerin okul türü, yaş seviyesi ve gelir durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, din kültürü, değerler eğitimi, din, değerler

Abstract

Due to the increasing interest and need for values education, educators have accelerated their efforts to raise children and young people as individuals who are more beneficial to society. With the aim of creating a strong society consisting of individuals who are integrated with national and moral values, "value education" has been emphasized in curricula especially after 2005, and some values have been tried to be acquired by students in courses such as Social Studies, Life Sciences, Civics, Turkish, and Religious Studies. It can be argued that the contribution of religion courses, which directly deal with values, to moral and value education is higher than other courses. For this reason, in the Secondary Education Religious Culture and Moral Knowledge (ODKAB) curriculum, objectives related to values were set, content was created, learning-teaching process was designed and explanations were made for evaluation. However, when the literature is examined, it is noteworthy that there are few studies to

¹Bu çalışma araştırmacı tarafından "Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programındaki Değerler İle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi (Manisa İli Örneği) adlı doktora çalışmasından elde edilen verilere dayanarak hazırlanmıştır. 2Dr. Öğretmen. Milli Eğitim Müdürlüğü, Manisa-Türkiye- nas_mehmet29@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0129-1271.

determine whether the achievements related to the values expressed in the curriculum are realized or not. The existence of such a situation prevents the curriculum from achieving the desired success. In this study, it is aimed to determine and evaluate the level of realization of the outcomes related to values in the secondary education DKAB curriculum and the factors affecting this level. In order to collect the necessary data to achieve the purpose of the study, a questionnaire was administered to 506 students in grades 9-12 in 12 high schools in 7 different school types in the 2021-2022 academic year in Manisa. The questionnaire included questions to determine various characteristics of the students in order to determine the independent variables and scales for the research hypotheses. As a result of the research, it was determined that the students acquired the outcomes related to values in the secondary education DKAB curriculum at a good level and that these levels differed significantly according to the school type, age level and income level of the students.

Key Words: Religious education, religious culture, values education, religion, values

GİRİŞ

İnsan, çağın gereklerine göre psikolojik ve fizyolojik olarak sürekli değişim ve gelişim gösteren bir varlıktır. Bu onun yaratılışının gereğidir; bilinçli bir şekilde etkilenmeye, bir davranışı kazanıp geliştirmeye ve değiştirmeye müsait bir yapısı vardır (Bilgin ve Selçuk, 2000). Bu durum istendik bir değişimi doğurmakta ve eğitim alanında istendik davranış değişimi için de öğretim programıyla planlı bir öğretim sürecini tasarlamayı gerekli kılmaktadır (Güven, 2004; Taşdemir, 1975; Ertürk, 1975). Çünkü bireyin farklı yönlerini geliştirme sürecini geliştirebilirlikten kurtararak istenen sonuçlara beklendik düzeyde erişebilmek için eğitim-öğretim sürecinin belirli bir disiplinde gerçekleşmesi gereklidir. Ayrıca sürecin çağdaş olarak nitelendirilebilmesi de süreç içerisinde yapılacak etkinliklerin, insan ve gelişimine yönelik çağdaş bulguların ve geliştirilen öğretim sistemlerinin ışığında düzenlenmesi ile olur (Taşdemir, 1975). Program geliştirme; okul içinde ve dışında okulun ve milli eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek hedefiyle düzenlenen muhteva, yöntem, faaliyet, teknik, araç ve gereçlerin kullanıldığı koordineli bir süreçtir. Diğer bir tanımlamayla öğretim programı; hedef, içerik, öğrenme-öğretme ve değerlendirmeyi içinde bulunduran bir süreçtir (Vural, 2006; Görgen, 2019; Demirel, 2012). Program geliştirilirken bu öğelerin her birinin işleyişine özen gösterilmesi, uygun hedeflerin belirlenmesi, hedefe yönelik içeriklerin oluşturulması, hedef ve içeriğin başarıya ulaşmasında öğrenme-öğretme sürecinin tasarlanması ve değerlendirmenin iyi yapılması programın başarısı açısından önemlidir (Doğan, 1997; Erden, 1995).

Öğretim programları belirli bir amaç için hazırlanır ve uygulamaya alınır. Yani her programın arkasında felsefi, tarihi, psikolojik, toplumsal ve ekonomik temeller bulunmakta ve bu ideallere hizmet edecek şekilde geliştirilmektedir (Akpınar, 2012; Karacaloğlu, 2012; Büyükkaragöz, 1997). Eğitim sisteminde bireysel ve toplumsal bir gerçeklik olarak görülen din unsurunun da verilmeye çalışılması, bireyin hem sağlıklı bir gelişim süreci geçirmesi hem de toplumsal kültürün devamlılığı açısından hayati öneme sahiptir. Bu nedenle insanlık tarihi boyunca, bazı dönemler hariç din eğitimi, eğitimin ya ana unsuru ya da bir parçası olmuştur. Ülkemizde de bu gerçeklik, bazı dönemlerde çeşitli sebeplerden dolayı kesintiye uğrasa da din eğitimi verilmeye devam etmiştir. Özellikle 1982 anayasanın 24. maddesi "Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır." (MEB, 1982) ifadesi ile ilk ve ortaöğretim düzeyinde DKAB dersi zorunlu dersler arasına girmiştir. DKAB dersinin zorunlu olmasından sonra hazırlanan ODKAB öğretim programı, program geliştirme aşamaları yönünden birtakım eksiklikler içermiştir. Öğretim programı, kayda değer bir değişiklik yapılmadan 2005 yılına kadar kullanılmaya devam etmiştir. Sonraları ise ölçme ve değerlendirme metodolojisinin farklılaşması, eğitim sürecinde imkânların artması, eğitim ortamlarının değişmesi, sonuç merkezli eğitimden süreci önceleyen bir değerlendirme yöntemine geçilmesi öğretim programlarının temel belirleyicileri olmuştur (Akto, 2010; Aydın, 1998).

Bu süreçte 2005 yılında uygulamaya alınan ODKAB öğretim programının pedagojik durum ve değişen ihtiyaçlara yönelik çalışmaların yapılması önemli bir kazanım olduğu belirtilebilir.

Yeni programın öğrenci merkezli oluşu, pedagojik anlayışa önem veren bir anlayışla hazırlanması, öğretim sürecinin tüm aşamalarına ilişkin ayrıntılı açıklama yapılması yönünden 1982 programına göre ileri atılmış önemli bir adım olduğu söylenilebilir. Özellikle de son yıllarda dünyada, eğitim alanında değerlere ve değer öğretimine yapılan vurgunun öne çıkması, bu alanda ülkemizde de birtakım çalışmalar yapılmasını gerekli kılmıştır. Zira insanı; insan, toplum ve nesnelere ilişkilerine yön veren kurallar olarak tanımlayabileceğimiz değerler; dinden ekonomiye, psikolojiden sosyolojiye, tarihten felsefeye kadar hayatın her alanını kapsamaktadır. İnsanı çepeçevre saran ve hayatına yön veren değer olgusu, son birkaç yüzyılda derin bir yara almıştır. Batı'nın modernleşme sürecinde normlara dayanan değer anlayışı; yerini faydacı ve bilim temelli bir anlayışa bırakmıştır (Önür, 2007).

Hızlı bir şekilde küreselleşen dünyada teknolojinin de ilerlemesiyle dinî, sosyal, ekonomik ve kültürel değerler uluslararası alana yayılmış, kitle iletişim araçları vasıtasıyla da toplumlar iç içe geçmeye başlamış ve bunun sonucunda kültürel değerler yerini evrensel değerlere bırakmıştır. Bu açıdan hem kültürel değerleri korumanın hem de evrensel değerlere sahip olabilmeyenin önemi artmıştır. Ayrıca son yıllarda hızla artan ahlaki çöküşün dünyanın genel bir problemi olarak ortaya çıkması, yerel ve evrensel değerleri içeren kapsayıcı bir ahlak ve değer eğitiminin gerekliliğini arttırmıştır (Arslan Parlak, 2011). Bu süreçte yerel ve küresel ölçekte yaşanan ahlaki değer kaybı ve anlam bunalımı; bireyde yabancılaşma, köksüzlük, varoluş bunalımı, manevî açlık, amaçsızlık gibi problemlerin baş göstermesine sebep olmuştur. Toplumsal düzeyde, çevre kirliliği, aile kurumunun zayıflaması, cinsel sapmalar, terör, savaş, madde bağımlılığı, parayı en büyük değer görme, cinsellik ve şiddet kültürünün yaygınlaşması gibi toplumsal problemlerin ortaya çıkması değerler eğitimiye duyulan ilgi ve ihtiyacı arttırmıştır (Hökelekli, 2009). Bu nedenlerden dolayı bireyi, aileyi, yaşadığımız toplumu ve dünyayı tehdit eden sorunların çözümünde; insanları bir arada tutan, onların hayatlarına anlam ve amaç katan dayanışma, yardımlaşma, misafirperverlik, iyilik, doğruluk, sevgi, dürüstlük, merhamet, saygı gibi ahlaki değerlerin kazandırılmasında; ahlak ve değer odaklı etkili bir eğitimin verilmesi gerekli görülmüştür (Köylü, 2004). Böylece yaşanan/yaşanılacak sorunları önlemede eğitimin gücünden yararlanmak istenmiştir.

Eğitimin önemli işlevlerinden biri de kişiyi ahlaki yönden geliştirmek ve insani değerlere sahip olmasını sağlamaktır. Özellikle de yapılan araştırmalarda (Adamczyk ve Hayes, 2012; Kohen 2012; Çevik, 2005; Chen vd., 2013; Santrock, 2020) ahlaki buhran içerisinde olduğu düşünülen ve birtakım olumsuz davranışları yapma sıklığı yüksek olan gençlerle, değer eğitimi yapmak son derece elzem kabul edilmiştir. Yine hayata atılan ve kendi kararlarını almaya başlayan gençleri; zararlı tutum ve davranışlardan korumak için onları manevî, ahlaki ve millî değerlerle donatmanın gerekli olduğu önemle vurgulanmıştır. Çünkü ergenlik döneminin önemli bir bölümünü oluşturan ortaöğretim dönemi; gencin ahlaki kişiliğinin oluştuğu ve ahlaki yargı kabiliyetinin geliştiği bir evredir. Ayrıca gencin bağımsız bir kişilik sahibi olması, toplumdaki rolünü ve yerini öğrenmesi de bu gelişim döneminde gerçekleşmektedir. Bireyin bir dünya görüşünü oluşturmada, kendine güven verecek değerleri araştırarak hayatın anlamını araması ve bu hayat içerisinde kendi yeri ve rolü konusunda tatmin edici cevaplar bulma gibi arayış ve yönelişler bu dönemin kendine has davranış özelliklerindedir. Ergen bireyin gerek kendi içinde yaşadığı bocalamalar gerekse toplumdaki sürekli değişen değer yargıları sebebiyle dinî bakımından bunalım ve çelişkiler yaşamayı kaçınılmaz bir durumdur. İşte böyle bir anda çoğunlukla gençler için din; kimlik, güvenlik, anlama ve bağlanma gibi psikolojik ihtiyaç ve isteklere cevap vermesi yönüyle etkisi ve güçlüğü yüksek bir değerdir (Hökelekli, 1998).

Bu nedenlerden dolayı gençlerin ahlaki gelişimlerinin doğru bir şekilde tamamlayabilmek için etkili bir din, ahlak ve değer eğitimi yapılmalıdır. Bu amaca hizmet için ülkemizde Tevhid-i Tedrisat ve Milli Eğitim Temel Kanunlarına atıfta bulunarak hazırlanan yönetmeliklerde ve geliştirilen öğretim programlarında toplumsal, kültürel ve tarihsel temellerle de bağlantı kurularak millî, insani, ahlaki, kültürel ve manevî değerlerin önemli olduğu belirtilmiş; bu değerlere sahip bireylerin yetiştirilmesinin hedeflendiği vurgulanmıştır. Özellikle de dinin

değer koyucu ve eğitici bir yönünün olması nedeniyle DKAB dersiyle de değer eğitimi yapılmak istenmiştir. Bunun için de 2005 ve sonrasında hazırlanan ilk ve ortaöğretim DKAB öğretim programlarında millî ve manevî değerlerle bütünleşmiş bireylerden oluşan güçlü toplum oluşturma gayesi ile “değer eğitimi” üzerinde önemle durulmuştur. Programların temel öğeleri arasında değerlere ve değer öğretimine yer verilmiş, değer öğretilmesiyle ilgili ayrı bölümler hazırlanmış ve öğretime nasıl konu edileceği hakkında açıklamalar yapılmıştır. Kısacası değerler eğitime yönelik köklü değişimler gerçekleştirilmiştir (MEB, 2005-2006). Ancak 2010 ve 2018 yıllarında iki defa revize edilen öğretim programının değerler ile ilgili bölümlerinin yeterince değerlendirilmediği ve akademik olarak da uygulamaya dönük çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Zira programın değerlendirme aşamasıyla hedef, içerik ve eğitim-öğretim süreci farklı yöntemlerle değerlendirilerek programın başarı durumu ölçülmektedir. Programı oluşturan öğelerinden biri olan değerlendirme aşaması, hedeften başlayarak tüm sürecin incelenmesi, eksikliklerin tespit edilmesi, öğretim programının etkililiğinin belirlenmesi ve çözüm önerileri sunulması yönüyle önemlidir. Ayrıca öğretim programının değerlendirilmesi ve ifade edilen değerler ile ilgili kazanımların ne oranda gerçekleştiğinin tespit edilmesi, bu konuda hem öğretim programının hem de dersin ve kitapların eksikliklerinin belirlenmesinde, hedeflenen başarıya ulaşılmasında önemli katkı sağlar.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada dinî ve ahlaki değerlerin verilmeye çalışıldığı, genelde DKAB dersinin özelde ise 2018 ODKAB öğretim programında öğrencilere kazandırılmak istenen kazanımların neler olduğu ve öğrencilerin bu değerleri ne oranda kazandığı araştırılması gereken bir konu olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle araştırma “2018 Ortaöğretim DKAB öğretim programında değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi nedir?” sorusu üzerine kurgulanmıştır. Bu temel problemin yanı sıra araştırmanın alt problemi “Öğretim programında yer alan değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi; öğrencilerin cinsiyetleri, öğrencilerin okul dışında din eğitimi almaları, okul türleri, sınıf düzeyleri, anne-babalarının öğrenim durumları, meslekleri, yaş düzeyleri ve gelir düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır? olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın hipotezini ise “Öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi; öğrencilerin cinsiyetleri, okul dışında din eğitimi alma durumları, okul türleri, öğrencilerin sınıf düzeyleri, anne-babalarının öğrenim durumları, meslekleri, yaş düzeyleri ve gelir düzeylerine göre farklılaşmaktadır.” oluşturmuştur.

YÖNTEM

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Manisa İlinin merkez ilçeleri olan Şehzadeler ve Yunus Emre ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı İmam Hatip Liseleri haricinde DKAB dersi verilen 25 lise bulunmaktadır. Bu liseler araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Bu okullar içerisinde 7 farklı okul türünde 12 lisede DKAB dersine giren ve basit-tesadüfî olarak seçilen 9-12. sınıf toplam 506 öğrenci de araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Araştırmanın Modelleri ve Desenleri

Araştırmada tarama modellerinden biri olan betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama; geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olay veya olgu ile ilgili görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olay ve olguların betimlenmeye çalışıldığı araştırmalardır (Karakaya, 2012). Bu araştırma yöntemi toplumların, kurumların, nesnelere ve olayların işleyişini tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Cohen, Manion & Morrison, 2007). Bu araştırmada da öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımlara yönelik düzeyleri çeşitli değişkenler tarafından incelendiğinden bu model tercih edilmiştir.

Ayrıca araştırma; tek faktörlü bir desen (Balci, 2015) olarak planlanmıştır. Tek faktörlü desenler, bağımlı değişken üzerinde tek bir bağımsız değişkenin etkisini araştırır. Bu

araştırmanın bağımlı değişkeni, ODKAB dersine giren öğrencilerin öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyleridir. İncelenen bağımsız değişkenler ise öğrencilerin cinsiyetleri, yaşı, okul türleri ve kademesi, ekonomik düzeyleri, okul dışında din eğitimi alma, anne-babalarının eğitim ve mesleklerine ilişkin durumlarıdır.

Veri Toplama Süreci

Çalışmada belirlenen hedeflere ulaşmak amacıyla, hem literatür incelemesine hem de saha çalışmasına başvurulmuştur. Literatür taramasında değerler ve eğitimi, eğitim ve din eğitimi, program ve konuyla bağlantılı olan ilgili temel kaynaklardan kitap, makale, tez ve bildiri gibi yayınlar incelenerek araştırmanın alt yapısı oluşturulmuştur. Çalışmanın ikinci aşamasında, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan, araştırılmak istenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içeren doküman analizi yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Birincil kaynak olarak 2018 ODKAB öğretim programındaki ahlak ve değerler ile ilgili kazanımlar ve içerikler incelenmiştir. Analiz neticesinde elde edilen bulgular ışığında, değerlerle bağlantılı etkinliklerin ve kazanımların neler olduğu ortaya konulmuştur.

Araştırmada ortaöğretim DKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin, öğrencilerin bağımsız değişkenlerine göre değişip-değişmediğini ortaya koyabilmek amacıyla iki ayrı bölümden oluşan Likert Tipi anket geliştirilmiştir. Anketin birinci bölümünde öğrenciler ve öğrenme çevreleriyle ilgili kişisel soruların yer aldığı kişisel bilgi envanteri kullanılmıştır. İkinci bölümde ise öğrencilerin DKAB dersinde değerler ile ilgili kazanması istenen davranışları içeren “Ortaöğretim DKAB Öğretim Programındaki Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi” isimli anket formu yer almıştır.

Veri Toplama Araçlarının Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışmaları

Ölçme aracının geçerliliği, anketin neyi ölçtüğünü ve hazırlanma amacını ne oranda gerçekleştirdiğini; güvenilirliği ise ölçme aracının ölçtüğü özellikleri, ne derece kararlılıkta ölçmekte olduğunu gösterir (Tavşancıl, 2014). Çalışmada güvenilirliğin ölçülmesinde Cronbach Alfa kullanılmıştır. Ayrıca ölçekteki boyutların tek bir yapıyı ölçüp/ölçmediğini tespit etmek amacıyla faktör analizi uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2015). Yine öğrenci kazanımlarının gerçekleşme düzeyini tespit etmek için ölçekteki her bir kazanımın geçerlilik, güvenilirlik çalışması ve verilerdeki yeterliliğin saptanması amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin kullanılmıştır. Verilerin çok değişkenli olarak normal dağılımdan gelip-gelmediğini tespit etmek için Barlett Testi uygulanmıştır. Son olarak araştırma verilerine faktör analizi gerçekleştirilip olup madde test korelasyonları da incelenmiştir. Araştırma sonucunda, toplam korelasyonu 0,30’un altında olan maddeler ölçekten atılmıştır.

“ODKAB Öğretim Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi” ölçeğine ilişkin verilerin gerçekleşme düzeyinin saptanması amacıyla gerçekleştirilen Kaiser-Meyer-Olkin testi puanı, .95’tir. Sosyal bilimlerde bu puan, verilerin gerçekleşmesinde mükemmel bir düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca örneklem verilerinin yeterli olduğunu göstermektedir (Tavşancıl, 2014). Ölçekte, birden büyük 3 faktörün olduğu ve bu faktörlerden tek bir faktörün açıkladığı varyans % 50,925’tir. Kısacası bu alandaki maddeler değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin yaklaşık % 50’sini açıklamaktadır. ODKAB dersine giren ve örneklem olarak belirlenen 506 öğrencinin “Değerlerle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi” boyutunda öngörülen kazanımlara ne oranda ulaştıklarını ortaya koymak için geliştirilen ölçeğin, madde ve faktör analizleri tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. ODKAB Öğretim Programındaki Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Faktör ve Madde Analiz Sonuçları

ODKAB ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ DEĞERLERLE İLGİLİ KAZANIMLAR ÖLÇEĞİ	Faktör Değeri	YükMadde Toplam Korelasyonu
Temel değerleri ayet ve hadislerle ilişkilendirebilirim.	,81	,77
İslam dininin sosyal adalet ile ilgili ilkelerini açıklayabilirim.	,79	,75
İslam ahlakının konusu ve gayesini açıklarım.	,77	,73
İslam dininin çevre sorunlarına yaklaşımını ve çözüm önerilerini değerlendirebilirim.	,76	,71
İslam dininin aile kurumuna verdiği önemi fark ederim.	,76	,71
Gıda maddeleri ve bağımlılık konusundaki dinî ve ahlaki ilkeleri açıklayabilirim.	,75	,71
İslam dininin ekonomik hayatla ilgili ilkelerini yorumlayabilirim.	,74	,69
Tasavvufi düşüncede ahlaki boyutun önemini fark ederim.	,74	,69
Sağlık ve tıp ile ilgili bazı meseleleri dinî ve ahlaki ölçüler çerçevesinde yorumlayabilirim.	,73	,69
İslam'ın ekonomik hayatla ilgili ahlaki ölçülerini yorumlayabilirim.	,73	,69
Hz. Muhammed'in ahlakla ilgili örnek şahsiyetini tanırım.	,73	,68
Bazı sahabilerin öne çıkan ahlaki özelliklerini örnek alırım.	,72	,68
Gençlerin kişilik gelişimlerinde dinî ve ahlaki değerler ile örf ve adetlerin yerini tartışabilirim.	,72	,67
Hz. Muhammed'in gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarını kendi hayatımla ilişkilendirebilirim.	,71	,67
İbadetlerin bireyin ahlaki gelişimi üzerindeki etkisini yorumlayabilirim.	,71	,68
Ahlak ve terbiye arasında ilişki kurabilirim.	,69	,62
Tutum ve davranışlarımda ölçülü olmaya özen gösteririm.	,67	,62
İslam ahlakında yerilen bazı davranışları ayet ve hadislerle açıklarım.	,38	,34
Değerlerin oluşumuna etki eden unsurları analiz edebilirim.	,76	,35

KMO:96 Bartlett's Test:000 Cronbach's Alpha: ,93 Açıkladığı Varyans:50,9

Öğrencilerden kazanması beklenen 19 kazanımdan oluşan ölçeğin faktör analizi incelendiğinde, maddelerin birinci faktör yük değerlerinin, ,38 ile ,81 arasında olduğu görülmektedir. Faktör yük değerlerine göre ölçek, birbiriyle ilişkili maddelerden oluşmaktadır. Ayrıca değerlere ilişkin kazanımların yapıyı ölçtüğü söylenilebilir. Gerçekleşme düzeyinin öğrencileri ne oranda ayırdığını değerlendirmek için gerçekleştirilen madde analiz çıktılarına göre, madde toplam korelasyonlarının, ,34 ile ,77 arasında yüksek düzeydedir. Bu bilgiye göre 19 ifadenin her biri ayırt edicidir. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı, ,93'tür. Bu değer, ölçeğin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu gösterir. Ayrıca elde edilen bulgulara göre ölçek, güvenilir ve geçerli bir veri toplama aracıdır.

Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Araştırmada öğrencilerin söz konusu kazanımlara sahip olma düzeyleri, tutum ölçekleri içerisinde en yaygın olarak kullanılan, hazırlanması ve uygulanışı kolay olan Likert tipi beşli derecelendirme ölçeğiyle belirlenmiştir. Bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi esasına dayanana Likert tipi ölçekler, bireyin tutum ölçeğinde benimsediği ifadeleri işaretlemek yerine, verilen ifade/soruya ne ölçüde katılıp/katılmadığını belirtmesi açısından yararlıdır. Bu ölçekte birey çeşitli özellikler bakımından kendisi hakkındaki gözlem sonuçlarını bildirir. Genellikle bir soru listesi (anket, envanter, ölçek, test) verilir ve bireyden listedeki ölçek maddelerindeki soruların cevaplanması istenir. Bu sorularda, bireyden hipotetik olarak ortaya konan durumlarda takınacağı tavrın veya göstereceği davranışın ne olacağını belirtmesi istenmektedir. Ayrıca bireyin hem varsayımı karşılayacak iç görüye sahip olması hem de kendisi hakkındaki bilgileri tam ve çarpıtmadan vermesi beklenmektedir (Balcı, 2015; Tezbaşaran, 1997; Tavşancıl, 2014; Neuman, 2014). Öğrencilerin belirtilen kazanımlara sahip olma düzeyleri Likert tipi ölçekten elde edilen ortalama puanlar kullanılarak belirlenmiştir. Likert Tipi ölçeğinde elde edilecek puanlar sırasıyla 1. Kesinlikle Katılmıyorum (1.00-1.79), 2. Katılmıyorum (1.80-2.59), 3. Kararsızım (2.60-3.39), 4. Katılıyorum (3.40-4.19) ve 5. Kesinlikle Katılıyorum (4.20-5.00) olarak puanlanmıştır. Verilerinin çözümlenmesinde uygulanan anketlerde toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılarak düzenlenmiş ve Sosyal Bilimler İstatistiksel Paket Programı (SPSS)"nda analiz edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIřMA

ODKAB Öğretim Programındaki Değerler İle İlgili Kazanımlara Yönelik Bulgular

Tablo 2. Değerler İle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyinin Aritmetik Ortalaması ve Standart Sapması

ODKAB Öğretim Programındaki Değerler İle İlgili Kazanımlar	$\bar{X}$	S
Ahlak ve terbiye arasında ilişki kurabilirim.	4,19	0,96
H.z. Muhammed'in ahlakla ilgili örnek şahsiyetini tanırım.	4,18	0,95
Tutum ve davranışlarımda ölçülü olmaya özen gösteririm.	4,17	0,98
İslam dininin aile kurumuna verdiği önemi fark ederim.	4,12	1,09
İslam dininin çevre sorunlarına yaklaşımını ve çözüm önerilerini değerlendirebilirim	4,07	0,99
İbadetlerin bireyin ahlaki gelişimi üzerindeki etkisini yorumlayabilirim.	4,04	1,07
Gençlerin kişilik gelişimlerinde dinî ve ahlaki değerler ile örf ve adetlerin yerini tartışabilirim.	4,04	0,99
Değerlerin oluşumuna etki eden unsurları analiz edebilirim.	4,03	1,72
İslam ahlakının konusu ve gayesini açıklarım.	3,96	1,04
Gıda maddeleri ve bağımlılık konusundaki dinî ve ahlaki ilkeleri açıklayabilirim.	3,94	1,10
Tasavvufî düşüncede ahlaki boyutun önemini fark ederim.	3,92	1,04
Sağlık ve tıp ile ilgili bazı meseleleri dinî ve ahlaki ölçüler çerçevesinde yorumlayabilirim.	3,86	1,11
İslam dininin sosyal adalet ile ilgili ilkelerini açıklayabilirim	3,81	1,10
H.z. Muhammed'in gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarını kendi hayatımla ilişkilendirebilirim.	3,79	1,14
Temel değerleri ayet ve hadislerle ilişkilendirebilirim	3,76	1,12
İslam ahlakında yerilen bazı davranışları ayet ve hadislerle açıklarım.	3,76	2,14
İslam'ın ekonomik hayatla ilgili ahlaki ölçülerini yorumlayabilirim.	3,72	1,14
Bazı sahabilerin öne çıkan ahlaki özelliklerini örnek alırım.	3,68	1,16
İslam dininin ekonomik hayatla ilgili ilkelerini yorumlayabilirim.	3,65	1,18

Tablo 2'de değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin aritmetik ortalaması ve standart sapmaları mevcuttur. Tabloya göre Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programının değerler ile ilgili kazanımlarının gerçekleşme düzeyi 3,65-4,19 oranları arasında değişiklik göstermektedir. Değerlerle ilgili kazanımların ortalaması en yüksek kazanım ($\bar{X}$: 4,19) "Ahlak ve terbiye arasında ilişki kurabilirim." ikinci kazanım "H.z. Muhammed'in ahlakla ilgili örnek şahsiyetini tanırım." ($\bar{X}$: 4,18) üçüncü kazanım ise "Tutum ve davranışlarımda ölçülü olmaya özen gösteririm." ($\bar{X}$: 4,17) olmuştur. En düşük ortalamaya sahip üç kazanım sırasıyla "İslam'ın ekonomik hayatla ilgili ahlaki ölçülerini yorumlayabilirim." ($\bar{X}$:3,72), "Bazı

sahabilerin öne çıkan ahlaki özelliklerini örnek alırım. ($\bar{X}$:3,68); ve “İslam dininin ekonomik hayatla ilgili ilkelerini yorumlayabilirim” ($\bar{X}$: 3,65) olmuştur.

Bu kazanımların en yükseği 10. sınıf “Ahlaki Tutum ve Davranışlar” ünitesinde olup açıklamalar kısmında duygu, düşünce, davranış, irade yönetimi gibi konuların ayet ve hadislerle ilişkilendirilerek ele alınacağı belirtilmiştir. En yüksek ikinci kazanımda 11. sınıf “Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” ünitesinde olup açıklamalar bölümünden Hz. Muhammed’in hem beşeri hem de ahlaki özellikleri ile ayetlerden ve örnek yaşamından alıntılar yapılması istenmektedir. Ayrıca öğrencilerin İslam’ı anlamada Hz. Muhammed’in örnek şahsiyetinin yerini analiz edebileceği etkinliklere yer verilir denilmiştir. En yüksek üçüncü kazanım birinci kazanımla aynı ünite de olup genel açıklama yapılmamıştır. Bu üç kazanımın ahlakla ilişkisi olduğu göze çarpmaktadır. Son üç kazanımdan ilki 12. sınıf “Güncel Dinî Meseleler” ünitesinde olup açıklamalar bölümünde İslam’ın mülkiyet anlayışı, fakirlik problemine bakışı ve fakirliğin çözüm ilkeleri ele alınmış, iş sağlığı ve güvenliği, işçi ve işveren haklarına yer verilmiştir. İkinci kazanım, 10. sınıf “Hz. Muhammed ve Gençlik” ünitesinde olup Hz. Ali, Erkam b. Ebi’l Erkam, Mus’ab b. Umeyr, Usame b. Zeyd, Muaz b. Cebel, Hz. Aişe, Hz. Fatıma, Esma binti Ebu Bekir, Cafer b. Ebi Talib gibi sahabilerin farklı özelliklerine yer verilmiştir. En düşük ortalamaya sahip kazanım ise 10. sınıf “Din ve Hayat” ünitesinde olup açıklama yapılmamıştır.

Son üç ortalamaya sahip kazanımların ortak yönünün, İslam’ın sosyal hayatla ilişkisini gösterdiği söylenebilir. En yüksek üç aritmetik ortalamasının puanları birbirine oldukça yakındır. En yüksek birinci kazanımda öğrencilerin ahlak ve terbiye arasındaki ilişki kurabildikleri, ikinci kazanımda öğrencilerin Hz. Muhammed’in ahlakına ilişkin örnek şahsiyetini tanıyabildikleri; son kazanımda ise öğrencilerin kendi hayatlarında tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya dikkat ettikleri görülmektedir. Son üç kazanımdan ikisinin İslam’ın ekonomik hayata yönelik ilkeleri ile ilgili olduğu, öğrencilerin bu ilkeleri yorumlamada eksikliklerinin bulunduğu ve İslam’ın ekonomik yönden sosyal hayatla ilişkisini tam olarak kavrayamadıkları söylenilebilir. Ayrıca diğer kazanımda da öğrencilerin sahabilerin ahlaki özelliklerine ilişkin bilgilerinin olmadığı veya sahabilerin örnek yaşamını yeterince hayatlarına yansıtamadıkları çıkarımında bulunulabilir.

Tablo 3. Değerler ile ilgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Değişip-Değişmediğine İlişkin T- Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Kız	267	3,99	,79	498	1,870	0,62
Erkek	239	3,86	,79			

Araştırmaya katılan öğrencilerin değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi toplam puanının cinsiyete göre değişip-değişmediğine ilişkin t-testi sonuçları tablo 3’te gösterilmiştir. Değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinde kızların aritmetik ortalaması 3,99 erkeklerin 3,86’dır. Buna göre kızların değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir. Ancak puan ortalamalarının anlamlı olup-olmadığının tespiti için yapılan t-testi sonuçlarına göre ortalama puan farklılıkları anlamlı değildir. Bu bulgularda, araştırmaya katılan öğrencilerin değerler ile ilgili kazanımların cinsiyet farklılığına göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t(498)=1,870, p>.05$]. Ayrıca sig değerinin, ,05 den büyük olması varyansların homojen dağıldığını göstermektedir. 2005 ortaöğretim programının kazanımlarının gerçekleşmesini araştıran Akto da bu alandaki kazanımlarda cinsiyetin etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Akto, 2010). Ayrıca Ulutaş’ın Bilgisayar (Ulutaş, 2006); Aydın’ın Sosyal Bilgiler (Aydın, 1997); Baştürk’ün ise İlköğretim 8. sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi derslerine yönelik (Baştürk, 2011) gerçekleştirdikleri araştırmalarda da dersin amaçlarına ulaşmada cinsiyetin etkili bir faktör olmadığı tespit edilmiştir. Bu bakımdan Akto ve diğer araştırma bulguları elde ettiğimiz araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme

düzeyinin, öğrencilerin cinsiyet bağımsız değişkenine yönelik farklılaşmanın olacağına dair hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 4. Değerler ile ilgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Okul Dışı Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Değişip-Değişmediğiyle İlgili T- Testi Sonuçları

Okul Dışı Din Eğitimi Alma Durumu	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Evet	379	3,96	,79	493	1,358	167
Hayır	116	3,84	,82			

Katılımcıların değerler ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyi toplam puanlarının okul dışı din eğitimi alma durumuna göre değişip-değişmediğine ilişkin t-testi sonuçları tablo 4'te gösterilmiştir. Değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinde okul dışı din eğitimi alma durumuna evet diyenlerin aritmetik ortalaması 3,96 hayır diyenlerin 3,84'tür. Buna göre okul dışı din eğitimi alanların değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyleri, almayanlara göre daha yüksektir. Ancak bu puan ortalamalarının anlamlı olup-olmadığının tespiti için yapılan t-testi sonuçlarına göre ortalama puan farklılıkları anlamlı değildir. Bu bulgularda değerler ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyi toplam puanları, katılımcıların okul dışı din eğitimi alma durumuna göre değişip-değişmediğine ilişkin t-testi sonuçlarına göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t(493)=1,358, p>.05$]. Ayrıca sig değerinin, .05 den büyük olması varyansların homojen dağıldığını göstermektedir. Ancak konuyla bağlantılı gerçekleştirilen bir diğer çalışmada Akto, bu boyuttaki kazanımlarda okul dışı din eğitimi alma durumunun etkili bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır (Akto, 2010). Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi, öğrencilerin okul dışı din eğitimi alma durumu faktörüne göre farklılaşığına yönelik hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 5. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Lise Türlerine Göre Analiz Sonuçları (Anova)

Okul Türleri	N	$\bar{X}$	S
Fen Lisesi	67	3,93	0,70
Çok Programlı Anadolu Lisesi	80	4,02	0,66
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	93	3,66	0,72
Anadolu Lisesi	130	3,67	0,76
Güzel Sanatlar Lisesi	45	4,83	0,53
Spor Lisesi	45	4,42	0,71
Sosyal Bilimler Lisesi	46	3,73	0,82
Toplam	506	3,93	0,79

Tablo 5'de değerler ile ilgili kazanımların okul türlerine göre değişimi bulunmaktadır. Tablo incelendiğinde Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyleri bakımından en yüksek orana sahip oldukları ($\bar{X}$: 4,83) en düşük ortalamaya sahip öğrencilerin Meslek Lisesi öğrencileri ($\bar{X}$:3,66) olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Lise Türlerine Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	65,915	6	10,986	21,397	,000	
Gruplar İçi	256,198	499	,513			1-5,6;2-3,4,5,6;3-2,4,5;4-2,4,5;5-1,2,3,4,5,6;6-1,2,3,4,5,7;7-5,6
Toplam	322,113	505				

Tablo 6'ya göre, katılımcıların değerlerle ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinden aldıkları puanları ile katılımcıların lise türleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$F(6-499)=21,397$, $p<.05$]. Bu veri, lise türlerinin öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05' den küçük çıkması (,005) testin homojen olmadığını göstermektedir. Yapılan analiz çıktıları incelendiğinde, katılımcıların lise türlerine göre bu kazanımlara ulaşma düzeyleri farklılık göstermektedir. Farkın kaynağına tespiti için gerçekleştirilen Games-Howell testi sonucunda, Fen Lisesinin Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile; Çok Programlı Anadolu Lisesinin Meslek, Anadolu, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile; Meslek Lisesinin, Çok Programlı, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile, Anadolu Lisesinin Çok Programlı, Güzel Sanatlar ve Spor lisesi ile; Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin tüm okul türleri ile, Sosyal Bilimler Lisesinin ise Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Konuyla bağlantılı gerçekleştirilen bir diğer çalışmada Akto, bu boyuttaki kazanımlarda okul türünün etkili bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır (Akto, 2010). Ayrıca Hıdır tarafından "Ortaöğretim Kurumlarında Rehberlik Hizmetlerinin Öğrenci Kazanımlarının Amacına Ulaşma Düzeyi" adlı çalışmasında da öğrencilerin okul türünün, kazanımları edinmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Hıdır, 2010). Bu bakımdan Akto'nun ve Hıdır'ın araştırma bulguları yaptığımız araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin, öğrencilerin okul türüne göre farklılaştığına yönelik hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 7. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Sonuçları (Anova)

Sınıf Düzeyleri	N	$\bar{X}$	S
9. Sınıf	139	3,93	0,79
10. Sınıf	124	4,04	0,74
11. Sınıf	140	3,88	0,76
12. Sınıf	103	3,89	0,90
Toplam	506	3,93	0,79

Tablo 7'de değerler ile ilgili kazanımların öğrencilerin sınıf düzeylerine göre değişimi bulunmaktadır. Tablo incelendiğinde değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi en yüksek 10. sınıfların sahip olduğu ($\bar{X}:4,04$) en düşük alan ortalamaya ise 11. sınıfların ($\bar{X}:3,88$) olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	2,138	3	,713	1,118	,341
Gruplar İçi	319,975	502	,637		
Toplam	322,113	505			

Tablo 8'e göre katılımcıların değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinden aldıkları puanları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F(3-502)=1,118$, $p>.05$]. Bu bulgu, sınıf düzeyinin, öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05' den büyük çıkması (,447) testin homojen olduğunu gösterir. Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin, öğrencilerin sınıf düzeylerine göre farklılaştığına yönelik hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 9. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Baba Öğrenim Durumuna Göre Analiz Sonuçları (Anova)

Baba Öğrenim Durumu	N	$\bar{X}$	S
Okur-yazar değil	7	4,02	0,84
Okur-yazar	17	4,00	0,72
İlkokul mezunu	129	4,00	0,74
Ortaokul mezunu	110	4,11	0,80
Lise mezunu	134	3,83	0,87
Üniversite ve üzeri mezunu	109	3,87	0,75
Toplam	506	3,93	0,79

Tablo 9'da araştırmaya katılan 506 öğrencinin baba öğrenim durumlarına göre kazanımlardan aldıkları puanlar verilmektedir. Tablo incelendiğinde öğrencilerin baba öğrenim durumu ortalama puanı en yüksek 4,11 ile ortaokul mezunu iken en düşük ortalamaya sahip 3,83 ile lise mezunu olanlardan oluşmuştur.

Tablo 10. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Baba Öğrenim Durumuna Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	3,501	5	,700	1,099	,360
Gruplar İçi	318,612	500	,637		
Toplam	322,113	505			

Tablo 10'un sonuçlarına göre, katılımcıların değerler ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinden aldıkları puanları ile katılımcıların baba öğrenim durumları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F(5-500)=1,099$, $p>.05$]. Bu bulguya göre, öğrenci baba öğrenim düzeyi faktörünün, araştırmaya katılan öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değeri, ,607 çıkmıştır. Konuyla bağlantılı olarak gerçekleştirilen bir diğer çalışmada Akto, bu boyuttaki kazanımlarda katılımcıların baba öğrenim durumunun etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Akto, 2010). Ayrıca Bozan'ın 7. Sınıf Fen ve Teknoloji dersi ile Hıdır'ın ise rehberlik hizmetleri üzerine yaptığı çalışmalarda da kazanımların gerçekleşmesinde baba öğrenim durumunun etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Hıdır, 2010; Bozan, 2011). Bu bakımdan Akto'nun, Bozan ve Hıdır'ın araştırma bulguları yaptığımız araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin, öğrencilerin baba öğrenim durumuna göre farklılaştığına yönelik hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 11. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Anne Öğrenim Durumuna Göre Analiz Sonuçları (Anava)

Anne Öğrenim Durumu	N	$\bar{X}$	S
Okur-yazar değil	46	3,86	0,77

Okur-yazar	32	3,83	0,67
İlkokul mezunu	144	4,05	0,78
Ortaokul mezunu	99	3,97	0,78
Lise mezunu	96	3,91	0,84
Üniversite ve üzeri mezunu	89	3,78	0,81
Toplam	506	3,93	0,79

Tablo 11’de araştırmaya katılan 506 öğrencinin anne öğrenim durumlarına göre kazanımlardan aldıkları puanlar verilmektedir. Tablo incelendiğinde öğrencilerin anne öğrenim durumu ortalama puanı en yüksek 4,05 ile ilkokul mezunu iken en düşük ortalamaya sahip 3,78 ile üniversite ve üzeri mezunu olanlardan oluşmuştur.

Tablo 12. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Anne Öğrenim Durumuna Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	5,767	6	,961	1,516	,171
Gruplar İçi	316,346	499	,634		
Toplam	322,113	505			

Tablo 12’nin sonuçlarına göre, katılımcıların değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinden aldıkları puanları ile katılımcıların anne öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($F(6-499)=1,516, p>.05$). Bu bilgi, anne öğrenim düzeyi faktörünün, öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Ayrıca homojenlik testi sonuçlarında sig değeri, ,690 çıkmıştır. Konuyla bağlantılı olarak gerçekleştirilen bir diğer çalışmada Akto, bu boyuttaki kazanımlarda katılımcıların anne öğrenim durumunun etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Akto, 2010). Ayrıca Bozan’ın çalışmasında da kazanımların gerçekleşmesinde anne öğrenim durumunun etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Bozan, 2011). Bu bakımdan Akto’nun ve Bozan’ın araştırma bulguları yaptığımız araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin, öğrencilerin anne öğrenim durumuna göre farklılaştığına yönelik hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 13. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Baba Meslek Durumuna Göre Analiz Sonuçları (Anova)

Baba Meslek Durumu	N	$\bar{X}$	S
İşçi	118	3,96	0,72
Memur	69	3,63	0,83
Ev Hanımı	-	-	-
Serbest Meslek	91	3,99	0,81
İşsiz	20	3,82	1,04
Emekli	43	4,00	0,80
Çiftçi	28	3,99	0,82
Özel Sektör	40	3,96	0,89

Esnaf ve Zanaatkâr	82	3,91	0,78
Diğer (Mühendis, Mimar, Avukat vb.)	15	3,82	0,61
Toplam	506	3,93	0,79

Tablo 13’de değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi ölçeğinin öğrencilerin baba meslek durumuna göre değişimi bulunmaktadır. Tablo incelendiğinde öğrencilerin baba meslek durumu ortalama puanı en yüksek 4,00 ile emekli iken en düşük ortalamaya sahip 3,63 ile memur olmuştur.

Tablo 14. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Baba Meslek Durumuna Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	3,008	9	,334	,520	,861
Gruplar İçi	319,104	496	,643		
Toplam	322,113	505			

Tablo 14’e göre, katılımcıların değerler ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinden aldığı puanları ile baba meslek durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$F(9-496)=,520, p>.05$]. Bu bilgi, baba meslek durumunun, öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Varyans homojenlik testi sonuçlarında sig değer, ,408 çıkmıştır. Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin, öğrencilerin baba meslek durumuna göre farklılaştığına yönelik hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 15. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Anne Meslek Durumuna Göre Analiz Sonuçları (Anova)

Anne Meslek Durumu	N	$\bar{X}$	S
İşçi	69	3,42	0,85
Memur	62	3,80	0,88
Ev Hanımı	339	3,98	0,77
Serbest Meslek	3	3,54	0,40
Emekli	8	4,06	0,55
Çiftçi	1	3,73	.
Özel Sektör	12	4,33	0,65
Esnaf ve Zanaatkâr	5	4,01	0,91
Diğer (Mühendis, Mimar, Avukat vb.)	7	4,16	0,63
Toplam	506	3,93	0,79

Tablo 15’te değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi ölçeğinin öğrencilerin anne meslek durumuna göre değişimi bulunmaktadır. Tablo incelendiğinde öğrencilerin anne

meslek durumu ortalama puanı en yüksek 4,33 ile özel sektör iken en düşük ortalamaya sahip 3,42 ile işçi olanlardan oluşmuştur.

Tablo 16. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Anne Meslek Durumuna Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması F	P
Gruplar Arası	7,585	8	,948	1,498
Gruplar İçi	314,527	497	,633	,155
Toplam	322,113	505		

Tablo 16'nın çıktılarında, katılımcıların değerler ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinden aldığı puanları ile anne meslek durumu arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir [F(8-497)=1,498, p>.05]. Bu bulgu, anne meslek durumunun, öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Varyans homojenlik testi sonuçlarında sig değeri, ,451 çıkmıştır. Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin, öğrencilerin anne meslek durumuna göre farklılaştığına yönelik hipotezimiz doğrulanmamıştır. ODKAB öğretim programında bulunan değerler ile ilgili kazanımlar sınıf düzeylerine göre ayrılmıştır. Ölçek soruları içerisinde bu kazanımların sıralaması şöyledir. 1-4 kazanımlar 9. sınıf, 5-14 kazanımlar 10. sınıf, 15. kazanım 11. sınıf ve son olarak 16-19. kazanımlar 12. sınıf öğretim programlarında bulunmaktadır. Bu nedenle sınıf düzeyinde her kazanıma Anova testi yapılmıştır. Sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 17. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Sınıf Düzeyine Göre Analiz Sonuçları (Anova) (9. Sınıf)

Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	S
9. Sınıf	139	3,95	0,82
10. Sınıf	124	4,15	1,09
11. Sınıf	140	3,86	0,88
12. Sınıf	103	3,93	0,96
Toplam	506	3,97	0,94

Tablo 17'de araştırmaya katılan 506 öğrenciden 139'u 9. sınıf, 124'ü 10. sınıf, 140'ı 11. sınıf ve 103 kişinin ise 12. sınıf olduğu görülmektedir. Ayrıca genel olarak ortalamaları birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. En yüksek ortalama 4,15 ile 10. sınıf en düşük ortalama 3,86 ile 11. sınıf öğrencileri almıştır.

Tablo 18. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Sınıf Düzeyine Göre Varyans Analiz Sonuçları (9. Sınıf)

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	5,830	3	1,943	2,199	,087
Gruplar İçi	443,533	502	,884		
Toplam	449,363	505			

Tablo 18'in çıktılarına göre, katılımcıların değerler ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinden aldığı puanları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F(3-502)=2,199$, $p>.05$]. Bu bulgu, sınıf düzeylerinin öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değeri, ,452 çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki grubun sınıf düzeyi homojendir.

Tablo 19. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Sınıf Düzeyine Göre Analiz Sonuçları (Anova) (9 ve 10. Sınıf)

Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	S
9. Sınıf	139	3,92	0,79
10. Sınıf	124	4,05	0,75
11. Sınıf	140	3,88	0,79
12. Sınıf	103	3,89	0,92
Toplam	506	3,93	0,81

Tablo 19'da araştırmaya katılan 506 öğrenciden 139'u 9. sınıf, 124'ü 10. sınıf, 140'ı 11. sınıf ve 103 kişinin ise 12. sınıf olduğu görülmektedir. Ayrıca genel olarak ortalamaları birbirlerine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 20. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Sınıf Düzeyine Göre Varyans Analiz Sonuçları (9 ve 10. Sınıf)

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	2,501	3	,834	1,262	,287
Gruplar İçi	331,467	502	,660		
Toplam	333,968	505			

Tablo 20'nin çıktıları, araştırmaya katılan öğrencilerin değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinden aldığı puanları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir [$F(3-502)=1,262$, $p>.05$]. Bu bulgu, lise türlerinin öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değeri, ,482 çıkmıştır. Buna göre grubun sınıf düzeyi homojendir.

Tablo 21. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Sonuçları (Anova) (9, 10 ve 11. Sınıf)

Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	S
9. Sınıf	139	3,94	0,78
10. Sınıf	124	4,07	0,74
11. Sınıf	140	3,89	0,78
12. Sınıf	103	3,90	0,91
Toplam	506	3,95	0,80

Tablo 21'de araştırmaya katılan 506 öğrenciden 139'u 9. sınıf, 124'ü 10. sınıf, 140'ı 11. sınıf ve 103 kişinin ise 12. sınıf olduğu görülmektedir. Ayrıca genel olarak ortalamaları birbirlerine yakındır.

Tablo 22. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Varyans Analiz Sonuçları (9, 10 ve 11. Sınıf)

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	2,372	3	,791	1,225	,300
Gruplar İçi	324,040	502	,645		
Toplam	326,413	505			

Tablo 22’de, katılımcıların değerler ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinden aldıkları puanları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir [$F(3-502)=1,225$, $p>.05$]. Bu bulgu, lise türlerinin öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değeri, ,480 çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki grubun sınıf düzeyi homojendir.

Tablo 23. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Analiz Sonuçları (Anova) (Tüm Sınıflar)

Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	S
9. Sınıf	139	3,93	0,79
10. Sınıf	124	4,04	0,74
11. Sınıf	140	3,87	0,76
12. Sınıf	103	3,89	0,90
Toplam	506	3,93	0,79

Tablo 23’de araştırmaya katılan 506 öğrenciden 139’u 9. sınıf, 124’ü 10. sınıf, 140’ı 11. sınıf ve 103 kişinin ise 12. sınıf olduğu görülmektedir. Ayrıca genel olarak ortalamaları birbirlerine yakındır.

Tablo 24. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Varyans Analiz Sonuçları (Tüm Sınıflar 9-12)

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar Arası	2,138	3	,713	1,118	,341
Gruplar İçi	319,975	502	,637		
Toplam	322,113	505			

Tablo 24’e göre, katılımcıların değerler ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinden aldığı puanları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$F(3-502)=1,118$, $p>.05$]. Bu bulgu, lise türlerinin öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değeri, ,447 çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki grubun sınıf düzeyi homojendir. Tablolar ortak olarak değerlendirildiğinde sınıf düzeyinde değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşmesi bakımından sorulara en yüksek puan veren (Ortalama: $\bar{X}$) öğrenciler sırasıyla 10. sınıf, 9. sınıf, 12. sınıf ve son olarak da 11. sınıf öğrencileri olmuştur. Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin, öğrencilerin sınıf düzeylerine göre farklılaştığına yönelik hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 25. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanlarının Katılımcıların Yaş Durumuna İlişkin Analiz Sonuçları (Anova)

Yaş Düzeyi	N	$\bar{X}$	S
14 yaş ve altı	61	3,99	0,72
15	114	4,11	0,81
16	113	3,89	0,75
17	125	3,88	0,72
18	77	3,89	0,90
19 +	16	3,28	0,99
Toplam	506	3,93	0,79

Tablo 25'te değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi ölçeğinin öğrencilerin yaş seviyelerine göre değişimi bulunmaktadır. Tablo incelendiğinde öğrenci yaşları bakımından en yüksek ortalamaya sahip öğrencilerin 4,11 puan ile 15 yaş iken en düşük ortalamaya sahip öğrencilerin 3,28 ile 19+ yaşındakiler olduğu görülmektedir.

Tablo 26. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Yaş Durumuna Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	11,905	8	1,488	2,384	,016	1-6;2-3,4,6;3-2,6;4-2,6;5-6;6-1,2,3,4,5
Gruplar İçi	310,207	497	,624			
Toplam	322,113	505				

Tablo 26'nın çıktılarında, katılımcıların değerler ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinden aldıkları puanların, yaş seviyesine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir [F(5-500)=2,384, p<.05]. Bu bulgu, yaş seviyelerinin öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim 14 ve yaş altı öğrencilerin 19 yaşındaki öğrencilerle; 15 yaşındaki öğrencilerin 16, 17 ve 19 yaşındaki öğrencilerle; 16 yaşındaki öğrencilerin 15 ve 19 yaşındaki öğrencilerle; 17 yaşındaki öğrencilerin 15 yaşındaki öğrencilerle; 18 yaşındaki öğrencilerin 19 yaşındaki öğrencilerle; 19 yaşındaki öğrencilerin ise tüm yaş grupları ile arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Varyans homojenlik testi sonuçlarında sig değeri, ,131 çıkmıştır. Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin, öğrencilerin yaş seviyelerine göre farklılaştığına yönelik hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 27. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Analiz Sonuçları (Anova)

Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	S
4999 tl ve altı	165	3,82	0,79
5.000 tl ve 9999 tl arası	204	3,88	0,77
10.000 tl ve üzeri	137	4,08	0,82
Toplam	506	3,92	0,79

Tablo 27'de değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin öğrencilerin gelir düzeyine göre değişimi bulunmaktadır. En yüksek ortalamaya sahip öğrencilerin aylık gelir durumu

4,08 ile 10.000 tl ve üzeri iken en düşük ortalamaya sahip öğrenciler ise 3,82 ile 4999 tl ve altı olanlardan oluşmaktadır.

Tablo 28. Değerler ile İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi Toplam Puanının Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Varyans Analiz Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	6,186	4	1,547	4,541	,045	1-2,3;2-1;3-1
Gruplar İçi	315,927	501	,631			
Toplam	322,113	505				

Tablo 28'in çıktılarında, katılımcıların değerler ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinden aldığı puanların, öğrencilerin gelir düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir [$F(2-503)=4,541$, $p<.05$]. Bu bulgu, öğrencilerin gelir düzeylerinin değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyini edinmelerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. 4999 tl ve altı geliri olan öğrencilerin her iki gelir grubu ile; 5000 tl ve 9999 tl arası geliri olan öğrencilerin 4999 tl ve altı geliri olan öğrencilerle; 10.000 tl ve üzeri geliri olan öğrencilerin ise 4999 tl ve altı öğrenciler ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Nitekim ortalamalar incelendiğinde, öğrencilerin gelir düzeyi arttıkça değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin de arttığı gözlemlenmektedir. Homojenlik testi sonuçlarında sig değerinin, ,05' den büyük çıkması (482) testin homojen olduğunu göstermektedir. Baştürk, ilköğretim 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinin (Bastürk, 2011) amaçlarına ulaşip-ulaşmadığına ilişkin yaptığı çalışmada da sosyo-ekonomik durumun dersin kazanımlarının gerçekleşmesinde etkili bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bakımdan araştırma bulguları elde ettiğimiz araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Ancak Hıdır, ortaöğretim kurumlarında rehberlik hizmetlerinin öğrenci kazanımlarının amacına ulaşma düzeyine ilişkin çalışmasında, öğrencilerin gelir durumunun kazanımları edinmelerinde etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Hıdır, 2010). Sonuç olarak, ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin, öğrencilerin gelir düzeylerine göre farklılaştığına yönelik hipotezimiz doğrulanmıştır.

SONUÇ

Ülkemizde bireyin ahlaki manada olgunlaşması, sağlıklı bir kişilik geliştirmesi ve toplumsal uyumunun sağlanması ve içinde yaşadığımız dönemde gelecek nesilleri bölgesel ve küresel ölçekte meydana gelen/gelecek değerlerin erozyonu ve ahlaki yozlaşmalardan korumak için toplumu şekillendiren ve yön veren önemli bir araç olan eğitimden yararlanmak istenmektedir. Bu nedenle de genelde tüm derslerde özeldir ise DKAB öğretim programlarında öğrencilere birtakım dini, milli, insani ve ahlaki değerler verilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu derslerin öğretim programlarının etkililiğini tespit eden çalışmalarının az olması öğretim programlarının hedeflediği başarının düşmesine neden olmaktadır. Çünkü öğretim programının değerlendirilmesi ve ifade edilen değerler ile ilgili kazanımların ne oranda gerçekleştiğinin tespit edilmesi, bu konuda hem öğretim programının hem de dersin ve kitapların eksikliklerinin belirlenmesinde, hedeflenen başarıya ulaşılmasında önemli katkı sunar. Bu çalışmada da Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğrencilere kazandırılmak istenen dini ve ahlaki değerlerin neler olduğu ve bu değerlerin çeşitli faktörlere göre değişip-değişmediği araştırılmak istenmiştir. Araştırma sonucunda da şu sonuçlar elde edilmiştir.

Öncelikle Ortaöğretim DKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi ile ilgili geliştirilen ölçme aracı için yapılan faktör ve güvenilirlik analizleri sonucunda ölçeğin KMO ve Cronbach Alpha değerlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bu

durum geliştirilen ölçeğin geçerli ve güvenilir veri toplama aracı olduğunu göstermektedir. Ayrıca her bir gerçekleşme düzeyinin katılımcıları ne denli ayırt ettiğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçlarına göre de ölçeklerin madde toplam korelasyonlarının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada DKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımlar bağımsız değişkenlere göre farklı sonuçlar elde edildiği de belirlenmiştir. Nitekim ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyinin bağımsız değişkenlere göre değişip-değişmediğine ilişkin sonuçlar incelendiğinde; öğrencilerin cinsiyetleri, okul dışı din eğitimi alma durumu, sınıf düzeyi, anne-baba meslek ve öğrenim durumu faktörlerinin öğretim programında ifade edilen kazanımları farklılaştırmadığını göstermektedir. Bu durumda ifade edilen değişkenlerin, öğrencilerin kazanımları edinmelerinde etkili olmadığı ileri sürülebilir. Ancak öğrencilerin okul türü, yaş seviyesi ve gelir düzeyi bağımsız değişkenlerinin öğrencilerin DKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımları edinmelerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu durumda da ifade edilen değişkenlerin öğrencilerin kazanımları edinmelerinde etkili olduğu söylenilebilir. Araştırma elde edilen sonuçlar araştırmanın başında belirtilen ODKAB öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi, öğrencilerin okul türü, yaş seviyesi ve gelir düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığına yönelik denencemiz doğrulanırken diğer bağımsız değişkenlere göre denencemiz doğrulanmamıştır.

Diğer araştırmaların sonuçları ile yapılan araştırma sonuçları kıyaslandığında; DKAB dersi ve diğer derslerle ilgili araştırma verilerinin araştırmadan elde edilen verileri büyük oranda desteklediği görülmektedir. Zira bulgular ve yorumlar bölümünde belirtilen diğer araştırma verilerinden çoğunluğu yapılan araştırma sonuçlarıyla benzerlik gösterirken bazıları da aksi yönde sonuçlara ulaşmıştır. Örneğin; araştırmada öğrencilerin cinsiyet, okul türü, baba ve anne öğrenim durumu bağımsız değişkenleri öğrencilerin kazanımları edinmesinde diğer araştırma verileriyle aynı çıktılara ulaşılırken, öğrencilerin gelir düzeyleri ve okul dışı din eğitimi alma bağımsız değişkenleri bazı araştırmalara göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Böyle bir sonucun ulaşılmasında araştırmaların DKAB dersinin kazanımlarına yönelik yapılmaması ve araştırma örnekleminin farklı bireysel ve çevresel faktörlerin etkisinde olmasının etkili olabileceği söylenilebilir. Öğrencilerin yaş düzeyi, sınıf düzeyi, anne-baba meslek faktörleri ise tespit edilen benzer çalışmalarda bağımsız değişken olarak alınmadığından yapılan araştırmada bu bağımsız değişkenler ilk olma özelliği taşımaktadır.

Son olarak öğretim programının ve ders kitaplarının içeriğine yönelik sonuç ve değerlendirmemiz şu şekildedir: ODKAB öğretim programında ifade edilen değerler ile ilgili 19 kazanımın bilişsel taksonomiye göre hazırlandığı duyuşsal ve psikomotor kazanımların eksik olduğu belirlenmiştir. Sınıf düzeylerine göre kazanımlar eşit dağıtılmamış, 10. sınıfta dini ve ahlaki değerler ile ilgili tek bir kazanım yer almıştır. Zira ölçek soruları içerisinde 1-4 kazanımlar 9. sınıf, 5-14 kazanımlar 10. sınıf, 15. kazanım 11. sınıf ve son olarak 16-19. kazanımlar 12. sınıf öğrencilerine kazandırılmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin kazanımlara verdikleri yanıtların ortalamalarının $\bar{X}$: 3,65-4,19 arası "Katılıyorum" düzeyinde olduğu göz önüne alındığında değerlerle ilgili kazanımları edinmelerinin iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Ancak ODKAB öğretim programının ve ders kitaplarının öğrencilere dinî ve ahlaki değerleri kazandırmada tam olarak etkili olduğunu söyleyemeyiz. Öğretim programında belirtilen değerlere ders kitaplarında yeterince vurgu yapılmamakta, açıklama ve örneklemlerde eksiklikler bulunmaktadır. Ayrıca bu değerler ile ilgili verilen ayet ve hadislerin açıklamaları mevcut değildir. Örnek kişiler ve olaylar yeterince verilmemektedir. Programda sadece 3 değer öğretimi yaklaşımı önerilmekte, bu yaklaşımların nasıl uygulanacağı ile ilgili açıklamalar yetersiz kalmaktadır. Bu bakımdan hem öğretim programının hem de ders kitaplarının revize edilmesi öğrencilerin değerlerle ilgili kazanımları edinmesinde daha faydalı olacaktır.

ÖNERİLER

Hem yapılan araştırmada hem de diğer araştırma verilerinde ortaya çıkan sonuçlarla ilgili, öğrencilerin ODKAB öğretim programındaki değerler ile ilgili kazanımları edinmelerine etki eden faktörlerin alt yapısı ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Değerler eğitimi alanında ortaya çıkan yaklaşımların neler olduğu tam olarak ortaya konulmalı, bunların strateji mi, yöntem mi, yoksa yaklaşım mı olduğu konusunda yeterli bilimsel çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca bu yaklaşımların amaç, yöntem, aşama, ilke ve esasları belirginleştirilmelidir. DKAB dersinde kullanılacak değerler eğitimi yaklaşımları geliştirilmelidir. Özellikle eğitimde benimsenen yapılandırmacı yaklaşımın felsefi alt yapısı ile DKAB dersinin dinî arasındaki tartışmalar bir sonuca bağlanmalıdır.

Değer eğitimi bir bütün olarak görülmeli, tüm derslerin öğretim programlarında, ünite, kazanım ve içeriklerde değerler verilmelidir. Değerler tek bir ünite yerine tüm ünitelerde okuma parçaları, hikâyeler, etkinlikler, oyunlar, güncel olaylar, filmler, müzikler, önemli şahsiyetlerin değerlere bakışı ve örnek yaşantıları gibi yollarla verilmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı özel olarak içerikler üretmelidir. Muhatabın seviyesine ve gelişim özelliklerine göre (çocuk, genç, yetişkin) değerler sınıflandırılmalı, seviyeye göre içerikler oluşturulmalıdır. Özelde lise öğrencilerinin değer tercihlerinin yıllara göre değişimini izlemeye yönelik bilimsel ve akademik çalışmalar yapılmalı ve teşvik edilmelidir.

Değerlerin birey ve toplum yaşamı içerisindeki önem, hedef ve faydaları ortaya konulmalıdır. Değerlerin kazanılması ve yaşatılması için her türlü görsel basın ve işitsel yayın araçları kullanılmalıdır. Eğitimde amaç bilimsel-akademik başarının yanında ahlak ve değer odaklı bir eğitim olmalıdır. Ahlak ve Değerler eğitimi adında bir ders konulmalı, bu derse girecek branş öğretmenler yetiştirilmelidir. Eğer bu imkân yoksa özelde DKAB öğretmenlerinin genelde ise tüm öğretmenlerin değerler eğitimi yapabilecek hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler alması sağlanmalıdır.

Duyuşsal alana ait olan değerler için, duyuşsal alana hizmet edecek kazanımlar hazırlanmalıdır. Değerler eğitimi süreç ve sonrasında bilişsel, duyuşsal ve psikomotor kazanımların nasıl ölçüleceği, hangi kriterlere göre değerlendirme yapılacağı ve hangi ölçme araçlarının nasıl işe koşulacağı netleştirilmelidir.

Okul öncesi eğitim ve diğer eğitim kademelerinde ahlak ve değerler eğitimi yapacak gerekli bilimsel, eğitim ve hukuki çalışmalar gerçekleştirilmeli, değer eğitimi siyasi saikler üstü bir amaç olan devletin politikası olmalıdır. Ayrıca sadece örgün eğitim vasıtasıyla değil yaygın eğitim kurumları ile de değer eğitimi yapabilecek alt yapı oluşturulmalıdır. Değer eğitimi yapılırken çevre, aile ve okul üçgeni birlikte hareket ettirilmeli, paydaşlara düşen görevler belirlenerek ortak kararlar alınmalı ve uygulamaya dönük somut adımlar atılmalıdır.

Öğrencilere kazandırılmak istenen değerler tarihsel tecrübeden, bilimsel çalışmalardan ve halkın taleplerinden faydalanılarak oluşturulmalı, toplumda yaşanılması istenen değerler öne çıkarılmalıdır. Değerler eğitimi politikalarının geliştirilmesinde ve pedagojisinin belirlenmesinde ulusal ve uluslararası gelişmeler gerekli makamlarca takip edilmelidir. Değerler geçmişle bağı koparmadan çağın şartlarına göre oluşturulmalıdır. Özellikle değerler eğitimi konusunda toplumsal beklenti ve ihtiyaçları takip edecek resmi ve özel kurumlar kurulmalı ve desteklenmelidir. Değerler eğitimine yönelik toplumsal farkındalık uyandıracak yaşlılara saygı haftası, doğa ve çevre günü gibi özel gün ve haftalar konulmalı, bu gün ve haftalarda özel programlar gerçekleştirilmelidir.

Değerlendirme sonucunda değerler ile ilgili kazanımların gerçekleşmesini engelleyen sınıfların kalabalığı, ders saati yetersizliği ve öğrenme ortamından kaynaklanan fiziki yetersizlikler gibi olumsuz durumların önüne geçilmelidir. Kısaca değerler eğitimi yapacak fiziksel ve öğretimsel yetersizlikler önlenmeli, okuldaki tüm kişi, kurum ve bileşenler değerler eğitimine hizmet edecek şekilde düzenlenmelidir. Öğrencilerin motivasyonu, ilgi, yetenek ve öğrenme yöntemleri gibi bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Öğretmen tarafından

değerler konusunda öğrencilerin ön bilgi ve inançları ortaya çıkarılmalı, öğrencilerin kendi düşüncelerinin farkında olmaları sağlanmalıdır. Ayrıca öğrenme esnasında ortaya çıkan alternatif düşünceler üzerinde öğrencilerin düşünmesi ve tartışması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adamczyk, A. And Hayes, Brittany E. (2012). "Religion and sexual behaviors: understanding the influence of islamic cultures and religious affiliation for explaining sex outside of marriage". *American Sociological Review*, 77(5), 725-50.
- Akto, A. (2010). Ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programlarında öğrenci kazanımlarının gerçekleşme düzeyleri (Van İli Örneği). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akpınar, B. (2012). *Eğitim programları ve öğretim*. Ankara: Data Yayınları.
- Aydın, Mehmet Zeki. (1998). *Orta dereceli okullarda yürütülen din eğitim öğretimin problemleri sempozyumu*. Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırmaları Vakfı.
- Aydın, A. (1997). Birleştirilmiş sınıf sosyal bilgiler dersinin amaçlarının gerçekleşme düzeyi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*, Ankara: Pegem A Yayınları.
- Baştürk, N. (2011). İlköğretim 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programı kazanımlarının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Bilgin, B. ve Selçuk, M. (2000). *Din eğitimi*. Ankara: Gün Yayıncılık.
- Bozan, Ö. Faruk. (2011). Fen ve teknoloji dersi öğretim programı insan ve çevre ünitesi öğrenci kazanımlarının gerçekleşme düzeyinin belirlenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Büyükkaragöz, S. Savaş. (1997). *Program geliştirme "kaynak metinler"*. Konya: Özeğitim Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2015). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Chen, Chiung M. vd;. (2013). Trends in underage drinking in the united states, 1991–2011; National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism (NI- AAA), 28.02.2021 tarihinde <https://www.niaaa.nih.gov/> adresinden erişildi.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. New York: Routledge.
- Çevik, Ş. (2005). "Ergenlerde ölüm düşüncesi intihar ve din", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9), 89-117.
- Demirel, Ö. (2012). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğan, H. (1997). *Eğitimde program ve öğretim tasarımı*. Ankara: Önder Matbaacılık.
- Erden, M. (1995). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegama Yayıncılık.
- Ertürk, S. (1975). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Görgen, i. (2019). Program geliştirmede temel kavramlar. (Editör Hasan Şeker), *Eğitimde program geliştirme kavramlar yaklaşımlar içinde* (s. 1-18). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güven, S. (2004). *"Program geliştirme", öğretimde planlama, uygulama ve değerlendirme*. Elazığ: Üniversite Kitabevi.
- Hıdır, A. (2010). Ortaöğretim kurumlarında sunulan rehberlik hizmetlerinin öğrenci kazanımlarının amacına ulaşma düzeyi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hökekleli, H. (1998). *Din psikolojisi*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökekleli, H. (2009). *Çocuk, genç, aile psikolojisi ve din*. İstanbul: Dem yayınları.
- Karacaloğlu, Ömer Cem. (2012). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Karakaya, İ. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. A. Tanrıoğen (Edt.) Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı Yayınları.
- Kohen, S. (2012). "Gençlerin bekârete bakışı". *Tempo Dergisi*, 1 (43), 287-309.
- Köylü, M. (2004). Küresel bağlamda değerler eğitimine duyulan ihtiyaç. (Editör: Recep Kaymakcan vd.), *Değerler ve eğitimi içinde* (s. 287-309). İstanbul: Dem Yayınları.
- MEB. (1982). *MEB Tebliğler Dergisi*, 45 (2019). 155-161.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *2005-2006 İlk ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*.
- Neuman, W. Laerence. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar 1*. Ankara: Yayın Odası Yayınları.
- Önür, N. (2007). Modernleşme sürecinde okul, aile ve medya kavşağında toplumsal değerler. (Editör: Recep Kaymakcan vd.), *Değerler ve eğitimi içinde* (s.158-176). İstanbul: Dem Yayınları.

- Parlak, Esmâ Arslan. (2011). Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Müfredatında Ahlak ve Değerler Eğitimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Santrock, J.W. Gençlerde Ahlaki Gelişim, *Değerler ve Din*, (çev: Selva Arslan), 27.02.2021 tarihinde <https://kemalsayar.com/insana-dair/genclerde-ahlaki-gelisim-degerler-ve-din>, adresinden erişildi.
- Taşdemir, M. (1975). *Eğitimde planlama ve değerlendirme (program, öğretim, yönetim ve değerlendirme)*. İstanbul: Ocak Yayınları.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tezbaşaran, A. (1997). *Likert tipi ölçek geliştirme klavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Ulutaş, M. (2006). İlköğretim 8. sınıf bilgisayar dersi amaçlarının gerçekleşme düzeyi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Vural, B. (2006). *Eğitim-öğretimde planlama-ölçme ve stratejiler*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Hıdır, A. (2010). Ortaöğretim kurumlarında sunulan rehberlik hizmetlerinin öğrenci kazanımlarının amacına ulaşma düzeyi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hökelekli, H. (1998). *Din psikolojisi*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökelekli, H. (2009). *Çocuk, genç, aile psikolojisi ve din*. İstanbul: Dem yayınları.
- Karacaloğlu, Ömer Cem. (2012). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Karakaya, İ. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. A. Tanrıoğen (Edt.) Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı Yayınları.
- Kohen, S. (2012). "Gençlerin bekârete bakışı". *Tempo Dergisi*, 1 (43), 287-309.
- Köylü, M. (2004). Küresel bağlamda değerler eğitimine duyulan ihtiyaç. (Editör: Recep Kaymakcan vd.), *Değerler ve eğitimi içinde* (s. 287-309). İstanbul: Dem Yayınları.
- MEB. (1982). *MEB Tebliğler Dergisi*, 45 (2019). 155-161.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *2005-2006 İlk ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*.
- Neuman, W. Laerence. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar 1*. Ankara: Yayın Odası Yayınları.
- Önür, N. (2007). Modernleşme sürecinde okul, aile ve medya kavşağında toplumsal değerler. (Editör: Recep Kaymakcan vd.), *Değerler ve eğitimi içinde* (s.158-176). İstanbul: Dem Yayınları.
- Parlak, Esmâ Arslan. (2011). Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Müfredatında Ahlak ve Değerler Eğitimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Santrock, J.W. Gençlerde Ahlaki Gelişim, *Değerler ve Din*, (çev: Selva Arslan), 27.02.2021 tarihinde <https://kemalsayar.com/insana-dair/genclerde-ahlaki-gelisim-degerler-ve-din>, adresinden erişildi.
- Taşdemir, M. (1975). *Eğitimde planlama ve değerlendirme (program, öğretim, yönetim ve değerlendirme)*. İstanbul: Ocak Yayınları.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tezbaşaran, A. (1997). *Likert tipi ölçek geliştirme klavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Ulutaş, M. (2006). İlköğretim 8. sınıf bilgisayar dersi amaçlarının gerçekleşme düzeyi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Vural, B. (2006). *Eğitim-öğretimde planlama-ölçme ve stratejiler*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Realization Level of the Outcomes Related to Values in the Secondary Education DKAB Curriculum (Manisa Province Example)¹

Mehmet NAS²

Cited:

Nas, M. (2024). Realization Level of the Outcomes Related to Values in the Secondary Education DKAB Curriculum (Manisa Province Example), Journal of Interdisciplinary Educational Research 8(17), 52-74, DOI: 10.57135/jier.1428368

Abstract

Due to the increasing interest and need for values education, educators have accelerated their efforts to raise children and young people as individuals who are more beneficial to society. With the aim of creating a strong society consisting of individuals who are integrated with national and moral values, "value education" has been emphasized in curricula especially after 2005, and some values have been tried to be acquired by students in courses such as Social Studies, Life Sciences, Civics, Turkish, and Religious Studies. It can be argued that the contribution of religion courses, which directly deal with values, to moral and value education is higher than other courses. For this reason, in the Secondary Education Religious Culture and Moral Knowledge (ODKAB) curriculum, objectives related to values were set, content was created, learning-teaching process was designed and explanations were made for evaluation. However, when the literature is examined, it is noteworthy that there are few studies to determine whether the achievements related to the values expressed in the curriculum are realized or not. The existence of such a situation prevents the curriculum from achieving the desired success. In this study, it is aimed to determine and evaluate the level of realization of the outcomes related to values in the secondary education DKAB curriculum and the factors affecting this level. In order to collect the necessary data to achieve the purpose of the study, a questionnaire was administered to 506 students in grades 9-12 in 12 high schools in 7 different school types in the 2021-2022 academic year in Manisa. The questionnaire included questions to determine various characteristics of the students in order to determine the independent variables and scales for the research hypotheses. As a result of the research, it was determined that the students acquired the outcomes related to values in the secondary education DKAB curriculum at a good level and that these levels differed significantly according to the school type, age level and income level of the students.

Key Words: Religious education, religious culture, values education, religion, values

INTRODUCTION

Human beings are constantly changing psychologically and physiologically and developing according to the requirements of the age. This is a necessity of his/her creation; he/she has a structure that can be consciously influenced, acquire, develop and change a behavior (Bilgin & Selçuk, 2000). This situation leads to a desired change and makes it necessary to design a planned teaching process with a curriculum for the desired behavior change in the field of education (Güven, 2004; Taşdemir, 1975; Ertürk, 1975). Because, in order to achieve the desired results at the expected level by saving the process of developing different aspects of the individual from randomness, the education and training process must take place in a certain discipline. In addition, the process can be described as contemporary only if the activities to be carried out in the process are organized in the light of contemporary findings and developed teaching systems for human and development (Taşdemir, 1975). Curriculum development is a coordinated process in which content, methods, activities, techniques, tools and materials are used to realize the aims

¹This study was prepared by the researcher based on the data obtained from the doctoral study titled "Realization Level of the Outcomes Related to Values in the Secondary Education DKAB Curriculum (Manisa Province Example)"

² Dr. Teacher. Ministry of National Education, Manisa-Turkey- nas_mehmet29@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0129-1271.

of the school and national education inside and outside the school. In other words, curriculum is a process that includes objectives, content, learning-teaching and evaluation (Vural, 2006; Görge, 2019; Demirel, 2012). While developing the curriculum, it is important to pay attention to the functioning of each of these elements, to determine appropriate objectives, to create target-oriented content, to design the learning-teaching process in achieving the objectives and content, and to make good evaluation in terms of the success of the program (Doğan, 1997; Erden, 1995).

Curriculum is prepared for a specific purpose and put into practice. In other words, there are philosophical, historical, psychological, social and economic foundations behind each program and it is developed to serve these ideals (Akpınar, 2012; Karacaloğlu, 2012; Büyükkaragöz, 1997). Attempting to teach the element of religion, which is seen as an individual and social reality in the education system, is of vital importance both for the individual to have a healthy development process and for the continuity of social culture. For this reason, throughout human history, except for some periods, religious education has been either the main element or a part of education. In our country, religious education has continued to be provided even though this reality has been interrupted due to various reasons in some periods. In particular, Article 24 of the 1982 Constitution states that "Religious and moral education and training shall be conducted under the supervision and control of the state. Religious culture and ethics teaching is among the compulsory courses taught in primary and secondary education institutions." (MEB, 1982). The ODKAB curriculum, which was prepared after the Compulsory Religious Education course became compulsory, contained some deficiencies in terms of curriculum development stages. The curriculum continued to be used until 2005 without any significant changes. Afterwards, the main determinants of the curricula have been the differentiation of measurement and evaluation methodology, the increase in opportunities in the education process, the change in educational environments, and the transition from result-oriented education to an evaluation method that prioritizes the process (Akto, 2010; Aydın, 1998).

In this process, it can be stated that the studies on the pedagogical situation and the changing needs of the ODKAB curriculum, which was put into practice in 2005, is an important achievement. It can be said that the new curriculum is an important step forward compared to the 1982 curriculum in terms of being student-centered, being prepared with an understanding that attaches importance to pedagogical understanding, and making detailed explanations about all stages of the teaching process. Especially in recent years, the emphasis on values and value teaching in the field of education in the world has made it necessary to carry out some studies in this field in our country. Values, which can be defined as the rules that guide human relations with people, society and objects, cover all areas of life from religion to economy, psychology to sociology, history to philosophy. The concept of values, which surrounds human beings and guides their lives, has suffered a deep wound in the last few centuries. In the modernization process of the West, the understanding of value based on norms has been replaced by a utilitarian and science-based understanding (Önür, 2007).

In a rapidly globalizing world, with the advancement of technology, religious, social, economic and cultural values have spread internationally, societies have started to intertwine through mass media, and as a result, cultural values have been replaced by universal values. In this respect, the importance of both protecting cultural values and having universal values has increased. In addition, the emergence of moral decadence as a general problem of the world in recent years has increased the necessity of an inclusive moral and value education that includes local and universal values (Arslan Parlak, 2011). In this process, the loss of moral value and crisis of meaning experienced on a local and global scale has caused problems such as alienation, rootlessness, existential crisis, spiritual hunger and aimlessness in individuals. At the social level, the emergence of social problems such as environmental pollution, weakening of the family institution, sexual deviations, terrorism, war, substance addiction, seeing money as the greatest value, and the spread of sexuality and violence culture have increased the interest and need for values education (Hökelekli, 2009). For these reasons, it has been deemed necessary to provide an effective morality and value-oriented education in solving the problems that threaten the

individual, the family, the society and the world; in gaining moral values such as solidarity, solidarity, hospitality, kindness, truthfulness, love, honesty, compassion and respect that keep people together and give meaning and purpose to their lives (Köylü, 2004). Thus, it has been desired to utilize the power of education in preventing the problems experienced/to be experienced.

One of the important functions of education is to develop people morally and to ensure that they have human values. Especially in the researches (Adamczyk & Hayes, 2012; Kohen 2012; Çevik, 2005; Chen et al., 2013; Santrock, 2020), it is considered extremely essential to conduct value education with young people who are thought to be in moral crisis and have a high frequency of doing some negative behaviors. It is also emphasized that it is necessary to equip young people with spiritual, moral and national values in order to protect them from harmful attitudes and behaviors. Because the secondary education period, which constitutes an important part of adolescence, is a stage in which the moral personality of the young person is formed and the moral judgment ability develops. In addition, it is also during this developmental period that the young person becomes an independent personality and learns his/her role and place in society. The individual's search for the meaning of life by searching for values that will give him/her confidence in forming a worldview and finding satisfactory answers about his/her place and role in this life are among the unique behavioral characteristics of this period. It is inevitable for the adolescent to experience crisis and contradictions in terms of religion due to both his/her own inner turmoil and the ever-changing value judgments in society. At such a time, religion is a highly influential and challenging value for young people in terms of responding to psychological needs and desires such as identity, security, understanding and attachment (Hökelekli, 1998).

For these reasons, an effective religious, moral and value education should be provided in order to complete the moral development of young people in the right way. In order to serve this purpose, in the regulations and curricula developed in our country by referring to the Basic Laws of National Education and National Education, it is stated that national, humanitarian, moral, cultural and spiritual values are important by making connections with social, cultural and historical foundations; it is emphasized that the aim is to raise individuals with these values. In particular, since religion has a value-setting and educational aspect, value education was also aimed to be provided through the DKAB course. For this reason, "value education" has been emphasized in the primary and secondary education DKAB curricula prepared in 2005 and later with the aim of creating a strong society consisting of individuals integrated with national and spiritual values. Values and value teaching were included among the basic elements of the programs, separate sections on value teaching were prepared and explanations were made about how they would be subjected to teaching. In short, radical changes have been made towards values education (MEB, 2005-2006). However, it is seen that the sections of the curriculum, which was revised twice in 2010 and 2018, related to values have not been sufficiently evaluated and academic studies have not been carried out for practice. Because with the evaluation phase of the program, the success of the program is measured by evaluating the objectives, content and education-training process with different methods. The evaluation phase, which is one of the components of the curriculum, is important in terms of examining the whole process starting from the target, identifying deficiencies, determining the effectiveness of the curriculum and offering solutions. In addition, evaluating the curriculum and determining the extent to which the gains related to the stated values have been achieved make a significant contribution to determining the deficiencies of both the curriculum, the course and the books, and to achieve the targeted success.

Purpose of the Research

In the research, religious and moral values were tried to be given, and what the achievements were aimed to be given to the students in the DKAB course in general and in the 2018 ODKAB curriculum in particular, and to what extent the students acquired these values were considered as a subject that needs to be investigated. For this reason, the research is based on the question "What is the level of realization of the achievements related to values in the 2018 Secondary

Education DKAB curriculum?". In addition to this basic problem, the sub-problem of the research was determined as "Does the level of realization of the achievements related to the values in the curriculum differ according to the gender of the students, students' receiving religious education outside the school, school types, grade levels, parents' education status, occupations, age levels and income levels?".

The hypothesis of the study was "The level of realization of the outcomes related to values in the curriculum differs according to the gender of the students, their status of receiving religious education outside the school, school types, grade levels of the students, educational status of their parents, occupations, age levels and income levels."

METHOD

Universe and Sample of the Study

In Şehzadeler and Yunus Emre districts, which are the central districts of Manisa Province, there are 25 high schools where DKAB courses are given, apart from the Imam Hatip High Schools affiliated with the Ministry of National Education. These high schools formed the population of the research. Among these schools, a total of 506 9th-12th grade students who attended the DKAB course in 12 high schools in 7 different school types and who were selected by simple random selection were determined as the sample of the study.

Research Models and Designs

Descriptive survey model, one of the survey models, was used in the study. Descriptive surveys are studies conducted on large groups, in which the opinions and attitudes of individuals in the group about an event or phenomenon are taken and events and phenomena are tried to be described (Karakaya, 2012). This research method is used to describe the functioning of societies, institutions, objects and events (Cohen, Manion & Morrison, 2007). In this study, this model was preferred because students' levels towards the gains related to values in the ODKAB curriculum were examined by various variables.

In addition, the study was planned as a single-factor design (Balçı, 2015). Single-factor designs investigate the effect of a single independent variable on the dependent variable. The dependent variable of this study is the level of realization of the achievements related to the values in the curriculum of the students taking the ODKAB course. The independent variables examined are students' gender, age, school types and levels, economic levels, receiving religious education outside of school, and their parents' education and occupations.

Data Collection Process

In order to achieve the objectives set in the study, both literature review and fieldwork were used. In the literature review, the substructure of the research was formed by examining publications such as books, articles, theses and dissertations from the main sources related to values and education, education and religious education, programs and related topics. In the second stage of the study, document analysis, which is one of the qualitative research methods and involves the analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena to be investigated (Yıldırım & Şimşek, 2006). As a primary source, the achievements and contents related to morality and values in the 2018 ODKAB curriculum were examined. In the light of the findings obtained as a result of the analysis, the activities and achievements related to values were revealed.

In the study, a Likert-type questionnaire consisting of two separate sections was developed in order to reveal whether the level of realization of the outcomes related to values in the secondary education DKAB curriculum varies according to the independent variables of the students. In the first part of the questionnaire, a personal information inventory including personal questions about the students and their learning environment was used. In the second part, the questionnaire form titled "The Level of Realization of the Outcomes Related to Values in the Secondary Education

Religious Education Curriculum", which includes the behaviors that the students are expected to acquire about values in the DKAB course, was included.

Validity and Reliability Studies of Data Collection Tools

The validity of the measurement tool indicates what the questionnaire measures and to what extent it fulfills the purpose for which it was prepared; the reliability of the measurement tool shows the degree to which it measures the characteristics measured by the measurement tool (Tavşancıl, 2014). In the study, Cronbach's alpha was used to measure reliability. Additionally, factor analysis was applied to determine whether the dimensions in the scale measure a single structure or not (Büyüköztürk, 2015). Again, Kaiser-Meyer-Olkin was used to determine the level of realization of the student achievements in order to determine the validity and reliability of each achievement in the scale and to determine the adequacy of the data. Barlett's Test was applied to determine whether the data came from a multivariate normal distribution. Finally, factor analysis was performed on the research data and item-test correlations were also examined. As a result of the research, items with a total correlation below 0.30 were discarded from the scale.

The Kaiser-Meyer-Olkin test score, which was conducted to determine the level of realization of the data related to the scale "The Level of Realization of the Outcomes Related to the Values in the ODKAB Curriculum", is .95. In social sciences, this score indicates an excellent level of data realization. It also shows that the sample data is sufficient (Tavşancıl, 2014). In the scale, there are 3 factors greater than one and the variance explained by a single factor is 50.925%. In short, the items in this area explain approximately 50% of the realization level of the outcomes related to values. The item and factor analyses of the scale, which was developed to reveal the extent to which 506 students who attended the ODKAB course and were selected as the sample reached the gains envisaged in the dimension of "Realization Level of Values-Related Outcomes", are given in Table 1.

Table 1. Factor and Item Analysis Results of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values in the ODKAB Curriculum

SCALE OF ACHIEVEMENTS RELATED TO VALUES IN THE ODKAB TEACHING PROGRAM	Factor Load Value	Item Total Correlation
I can associate basic values with verses and hadiths.	,81	,77
I can explain the principles of Islam related to social justice.	,79	,75
I can explain the subject and purpose of Islamic morality.	,77	,73
I can evaluate the approach of Islam to environmental problems and its solution suggestions.	,76	,71
I realize the importance that Islam gives to the institution of family.	,76	,71
I can explain the religious and moral principles about foodstuffs and addiction.	,75	,71
I can interpret the principles of Islam about economic life.	,74	,69
I realize the importance of the moral dimension in Sufi thought.	,74	,69
I can interpret some issues related to health and medicine within the framework of religious and moral principles.	,73	,69
I can interpret the moral measures of Islam related to economic life.	,73	,69

I recognize the exemplary moral character of the Prophet Muhammad.	,73	,68
I take the prominent moral characteristics of some Companions as examples.	,72	,68
I can discuss the place of religious and moral values, customs and traditions in the personality development of young people.	,72	,67
I can relate Prophet Muhammad's virtuous behavior during his youth to my own life.	,71	,67
I can interpret the effect of worship on the moral development of the individual.	,71	,68
I can establish a relationship between morality and manners.	,69	,62
I pay attention to moderation in my attitudes and behaviors.	,67	,62
I can explain some behaviors that are condemned in Islamic morality with verses and hadiths.	,38	,34
I can analyze the factors affecting the formation of values.	,76	,35

KMO:96   Bartlett's Test:000   Cronbach's Alpha: ,93   Explained Variance:50,9

When the factor analysis of the scale consisting of 19 outcomes expected to be gained by the students is examined, it is seen that the first factor loadings of the items are between ,38 and ,81. According to the factor loading values, the scale consists of interrelated items. In addition, it can be said that the achievements related to values measure the structure. According to the results of the item analysis conducted to evaluate the extent to which the level of realization differentiates the students, the item-total correlations are at a high level between ,34 and ,77. According to this information, each of the 19 statements is discriminative. Cronbach Alpha reliability coefficient is .93. This value indicates that the scale has a high level of reliability. According to the findings, the scale is a reliable and valid data collection tool.

Analysis and Evaluation of Data

In the study, the level of students' possession of the aforementioned outcomes was determined with the Likert-type five-point rating scale, which is the most widely used of the attitude scales and is easy to prepare and apply. Likert-type scales, which are based on the principle that the individual provides information about himself/herself, are useful in terms of indicating the extent to which he/she agrees or disagrees with the given statement/question instead of marking the statements that the individual adopts in the attitude scale. In this scale, the individual reports the results of observations about himself/herself in terms of various characteristics. Usually a list of questions (questionnaire, inventory, scale, test) is given and the individual is asked to answer the questions in the scale items in the list. In these questions, the individual is asked to indicate what his/her attitude or behavior would be in hypothetical situations. In addition, the individual is expected both to have the insight to meet the hypothesis and to provide complete and undistorted information about himself/herself (Balçı, 2015; Tezbaşaran, 1997; Tavşancıl, 2014; Neuman, 2014). The students' level of having the specified outcomes was determined by using the average scores obtained from the Likert-type scale. The points to be obtained on the Likert Type scale were scored as 1. Strongly Disagree (1.00-1.79), 2. Disagree (1.80-2.59), 3. Undecided (2.60-3.39), 4. Agree (3.40-4.19) and 5. Strongly Agree (4.20-5.00) respectively. In the analysis of the data, the data collected in the questionnaires were transferred to the computer environment, organized and analyzed in the Statistical Package Program for Social Sciences (SPSS).

FINDINGS AND DISCUSSION

Findings Regarding the Outcomes Related to Values in the ODKAB Curriculum

Table 2. Arithmetic Mean and Standard Deviation of the Realization Level of Outcomes Related to Values

Outcomes Related to Values in the ODKAB Curriculum	$\bar{X}$	S
I can establish a relationship between morality and manners.	4,19	0,96
I recognize the exemplary moral character of the Prophet Muhammad.	4,18	0,95
I pay attention to moderation in my attitudes and behaviors.	4,17	0,98
I realize the importance that Islam gives to the institution of family.	4,12	1,09
I can evaluate the approach of Islam to environmental problems and its solution suggestions.	4,07	0,99
I can interpret the effect of worship on the moral development of the individual.	4,04	1,07
I can discuss the place of religious and moral values, customs and traditions in the personality development of young people.	4,04	0,99
I can analyze the factors affecting the formation of values.	4,03	1,72
I can explain the subject and purpose of Islamic morality.	3,96	1,04
I can explain the religious and moral principles about foodstuffs and addiction.	3,94	1,10
I realize the importance of the moral dimension in Sufi thought.	3,92	1,04
I can interpret some issues related to health and medicine within the framework of religious and moral principles.	3,86	1,11
I can explain the principles of Islam related to social justice.	3,81	1,10
I can relate Prophet Muhammad's virtuous behavior during his youth to my own life.	3,79	1,14
I can associate basic values with verses and hadiths.	3,76	1,12
I can explain some behaviors that are condemned in Islamic morality with verses and hadiths.	3,76	2,14
I can interpret the moral measures of Islam related to economic life.	3,72	1,14
I take the prominent moral characteristics of some Companions as examples.	3,68	1,16
I can interpret the principles of Islam about economic life.	3,65	1,18

Table 2 shows the arithmetic mean and standard deviations of the realization level of the objectives related to values. According to the table, the realization level of the achievements related to values in the Secondary Education Religious Culture and Moral Knowledge curriculum varies between 3,65-4,19. The highest mean of the attainments related to values was "I can establish a relationship between morality and manners" ($\bar{X}$: 4,19), the second attainment was "I recognize the exemplary personality of the Prophet Muhammad related to morality" ($\bar{X}$: 4,18) and

the third attainment was "I pay attention to moderation in my attitudes and behaviors" ($\bar{X}$: 4,17). The three learning outcomes with the lowest mean were "I can interpret the moral measures of Islam related to economic life" ($\bar{X}$: 3,72), "I take the prominent moral characteristics of some Companions as examples" ($\bar{X}$: 3,68), and "I can interpret the principles of Islam related to economic life" ($\bar{X}$: 3,65).

The highest one among these outcomes is in the 10th grade "Moral Attitudes and Behaviors" unit, and in the explanations section, it is stated that topics such as emotion, thought, behavior, will management will be discussed in relation to verses and hadiths. The second highest outcome is in the 11th grade unit "Prophet Muhammad According to the Qur'an" and in the explanations section, both the human and moral characteristics of Prophet Muhammad are asked to be quoted from verses and his exemplary life. In addition, it is stated that activities are included in which students can analyze the place of the exemplary personality of the Prophet Muhammad in understanding Islam. The third highest outcome is in the same unit as the first outcome and no general explanation is given. It is noticeable that these three outcomes are related to morality. The first of the last three outcomes is in the 12th grade "Current Religious Issues" unit and in the explanations section, Islam's understanding of property, its view of the problem of poverty and the principles of solving poverty are discussed, occupational health and safety, worker and employer rights are included. The second learning outcome is in the 10th grade unit "Prophet Muhammad and Youth" and the different characteristics of Companions such as Hz. Ali, Erkam b. Ebi'l Erkam, Mus'ab b. Umeyr, Usame b. Zeyd, Muaz b. Cebel, Hz. Aişe, Hz. Fatıma, Esmâ binti Ebu Bekir, Cafer b. Ebi Talib are included. The outcome with the lowest average is in the 10th grade "Religion and Life" unit and there is no explanation.

It can be said that the common aspect of the outcomes with the last three averages shows the relationship between Islam and social life. The scores of the three highest averages are quite close to each other. In the first outcome, students were able to establish the relationship between morality and manners; in the second outcome, students were able to recognize the exemplary personality of the Prophet Muhammad regarding his morality; and in the last outcome, students paid attention to moderation in their attitudes and behaviors in their own lives. It can be said that two of the last three learning outcomes are related to the principles of Islam regarding economic life, students have deficiencies in interpreting these principles and they cannot fully comprehend the relationship of Islam with social life in terms of economic aspects. In addition, in the other outcome, it can be inferred that the students do not have information about the moral characteristics of the Companions or that they cannot reflect the exemplary life of the Companions sufficiently in their lives.

Table 3. T-Test Results Regarding Whether the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values Varies According to the Gender of the Participants

Gender	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Girl	267	3,99	,79	498	1,870	0,62
Male	239	3,86	,79			

The results of the t-test regarding whether the total score of the realization level of the gains related to values of the students participating in the research varies according to gender are shown in Table 3. At the level of realization of the achievements related to values, the arithmetic mean of the girls is 3,99 and the mean of the boys is 3,86. According to this, the realization level of the achievements related to values is higher for girls than boys. However, according to the results of the t-test conducted to determine whether the mean scores are significant or not, the mean score differences are not significant. In these findings, there is no significant difference in the achievements related to values of the students participating in the study according to gender difference [$t(498)=1,870, p>.05$]. In addition, the fact that the sig value is greater than .05 shows that the variances are homogeneously distributed. Akto, who investigated the realization of the

outcomes of the 2005 secondary education program, concluded that gender was not an effective factor in the achievements in this field (Akto, 2010). In addition, in the studies conducted by Ulutaş on Computer Science (Ulutaş, 2006), Aydın on Social Studies (Aydın, 1997), and Baştürk on Citizenship and Democracy Education courses in 8th grade (Baştürk, 2011), it was determined that gender was not an effective factor in achieving the objectives of the course. In this respect, Akto and other research findings support the findings of our research. As a result, our hypothesis that there will be a difference in the level of realization of the achievements related to values in the ODKAB curriculum in terms of students' gender independent variable was not confirmed.

Table 4. T-Test Results Related to Whether the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values Changes According to the Participants' Receipt of Religious Education Out-of-School

Receiving Religious Education Outside School	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Yes	379	3,96	,79	493	1,358	167
No	116	3,84	,82			

The t-test results regarding whether the total scores of the participants' level of achievement of the attainments related to values changed according to the status of receiving out-of-school religious education are shown in Table 4. The arithmetic mean of those who said yes to receiving out-of-school religious education at the level of realization of the achievements related to values is 3,96 and the arithmetic mean of those who said no is 3,84. According to this, the level of realization of the outcomes related to values is higher for those who received out-of-school religious education compared to those who did not. However, according to the t-test results performed to determine whether these mean scores are significant or not, the mean score differences are not significant. In these findings, there is no significant difference according to the t-test results regarding whether the total scores of the level of achievement of the achievements related to values change according to the participants' status of receiving out-of-school religious education [$t(493)=1,358, p>.05$]. In addition, the fact that the sig value is greater than .05 indicates that the variances are homogeneously distributed. However, in another related study, Akto concluded that out-of-school religious education was an effective factor in the achievements in this dimension (Akto, 2010). As a result, our hypothesis that the level of realization of the outcomes related to values in the ODKAB curriculum differs according to the factor of students' out-of-school religious education status was not confirmed.

Table 5. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the High School Types of the Participants (Anova)

School Types	N	$\bar{X}$	S
Science High School	67	3,93	0,70
Multi-Programmed Anatolian High School	80	4,02	0,66
Vocational and Technical Anatolian High School	93	3,66	0,72
Anatolian High School	130	3,67	0,76
Fine Arts High School	45	4,83	0,53
Sports High School	45	4,42	0,71
Social Sciences High School	46	3,73	0,82
Total	506	3,93	0,79

Table 5 shows the change in the achievements related to values according to school types. When the table is examined, it is seen that Fine Arts High School students have the highest rate ($\bar{X}$: 4,83) and Vocational High School students have the lowest average ($\bar{X}$: 3,66) in terms of the realization levels of the gains related to values.

Table 6. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the High School Types of the Participants

Source of Variance	Sum of Squares	sd	Mean Square	F	P	Meaningful Difference
Between Groups	65,915	6	10,986	21,397	,000	
Within Groups	256,198	499	,513			1-5,6;2-3,4,5,6;3-2,4,5;4-2,4,5;5-1,2,3,4,5,6;6-1,2,3,4,5,7;7-5,6
Total	322,113	505				

According to Table 6, there is no significant difference between the participants' high school types and the scores they received from the level of achievement of the outcomes related to values [$F(6-499)=21,397, p<.05$]. This data shows that high school types have different effects on students' attainment of the achievements related to values in the ODKAB curriculum. The fact that the sig value is less than .05 in the homogeneity test results (.005) shows that the test is not homogeneous. When the outputs of the analysis are examined, the participants' levels of achievement of these outcomes differ according to their high school types. As a result of the Games-Howell test conducted to determine the source of the difference, it is seen that there is a significant relationship between Science High School and Fine Arts and Sports High School; Multiprogram Anatolian High School with Vocational, Anatolian, Fine Arts and Sports High School; Vocational High School with Multiprogram, Fine Arts and Sports High School; Anatolian High School with Multiprogram, Fine Arts and Sports High School; Fine Arts and Sports High School with all school types and Social Sciences High School with Fine Arts and Sports High School. In another related study, Akto concluded that school type is an effective factor in the achievements in this dimension (Akto, 2010). In addition, Hıdır in his study titled "The Level of Achievement of Student Outcomes of Guidance Services in Secondary Education Institutions" concluded that the type of school is effective in students' acquisition of outcomes (Hıdır, 2010). In this respect, Akto's and Hıdır's research findings support the findings of our study. As a result, our hypothesis that the level of realization of the outcomes related to values in the ODKAB curriculum differs according to the school type of the students was confirmed.

Table 7. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Grade Levels (Anova)

Grade Levels	N	$\bar{X}$	S
9th Grade	139	3,93	0,79
10th Grade	124	4,04	0,74
11th Grade	140	3,88	0,76
12th Grade	103	3,89	0,90
Total	506	3,93	0,79

Table 7 shows the change in the achievements related to values according to the grade levels of the students. When the table is examined, it is seen that 10th graders have the highest level of

realization of the gains related to values ($\bar{X}$:4,04) and 11th graders have the lowest average ($\bar{X}$:3,88).

Table 8. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Grade Levels

Source of Variance	Sum of Squares	sd	Mean Square	F	P
Between Groups	2,138	3	,713	1,118	,341
Within Groups	319,975	502	,637		
Total	322,113	505			

According to Table 8, there is no significant difference between the participants' scores on the realization level of the achievements related to values and their grade levels [$F(3-502)=1,118$, $p>.05$]. This finding shows that the grade level does not have different effects on students' acquisition of the level of realization of the achievements related to values in the OCCAB curriculum. The fact that the sig value is greater than .05 in the homogeneity test results (.447) indicates that the test is homogeneous. As a result, our hypothesis that the level of realization of the outcomes related to the values in the ODKAB curriculum differs according to the grade levels of the students was not confirmed.

Table 9. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Father's Education Level (Anova)

Father's Education Level	N	$\bar{X}$	S
Illiterate	7	4,02	0,84
Reader-Writer	17	4,00	0,72
Primary School Graduate	129	4,00	0,74
Secondary School Graduate	110	4,11	0,80
High School Graduate	134	3,83	0,87
University and above graduates	109	3,87	0,75
Total	506	3,93	0,79

Table 9 shows the scores of 506 students who participated in the study according to their father's education level. When the table is examined, the highest average score of the students' father's education level was 4.11 and the lowest average score was 3.83 and was composed of high school graduates.

Table 10. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Father's Education Level

Source of Variance	Sum of Squares	sd	Mean Square	F	P
Between Groups	3,501	5	,700	1,099	,360
Within Groups	318,612	500	,637		
Total	322,113	505			

According to the results of Table 10, there is no significant difference between the participants' scores on the level of achievement of the outcomes related to values and the participants' father's education level [$F(5-500)=1,099, p>.05$]. According to this finding, it shows that the factor of the students' father's level of education does not have different effects on the students' acquisition of the level of realization of the achievements related to the values in the ODKAB curriculum. The sig value in the homogeneity test results was ,607. In another related study, Akto concluded that the participants' father's education level was not an effective factor in the achievements in this dimension (Akto, 2010). In addition, in the studies conducted by Bozan on the 7th grade Science and Technology course and Hidir on guidance services, it was concluded that father's education status was not an effective factor in the realization of the outcomes (Hidir, 2010; Bozan, 2011). In this respect, Akto's, Bozan's and Hidir's research findings support the findings of our study. As a result, our hypothesis that the level of realization of the outcomes related to values in the ODKAB curriculum differs according to students' father's education level was not confirmed.

Table 11. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Mother's Education Level (Anavo)

Mother's Education Level	N	$\bar{X}$	S
Illiterate	46	3,86	0,77
Reader-Writer	32	3,83	0,67
Primary School Graduate	144	4,05	0,78
Secondary School Graduate	99	3,97	0,78
High School Graduate	96	3,91	0,84
University and above graduates	89	3,78	0,81
Total	506	3,93	0,79

Table 11 shows the scores of 506 students who participated in the study according to their mother's education level. When the table is examined, the highest average score of the students' mother's education level was 4.05 and the lowest average score was 3.78 and it was composed of those who graduated from university and above.

Table 12. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Mother's Education Level

Source of Variance	Sum of Squares	sd	Mean Square	F	P
Between Groups	5,767	6	,961	1,516	,171
Within Groups	316,346	499	,634		
Total	322,113	505			

According to the results of Table 12, there is no significant difference between the participants' scores on the level of realization of the achievements related to values and the participants' mother's education level ($F(6-499)=1,516, p>.05$). This information shows that the factor of mother's level of education does not have different effects on students' acquisition of the level of realization of the achievements related to values in the ODKAB curriculum. In addition, the sig value in the homogeneity test results was .690. In another study conducted in connection with the subject, Akto concluded that the participants' mother's education level was not effective in the achievements in this dimension (Akto, 2010). In addition, Bozan's study concluded that mother's

education level was not an effective factor in the realization of the outcomes (Bozan, 2011). In this respect, Akto's and Bozan's research findings support the findings of our study. As a result, our hypothesis that the level of realization of the achievements related to values in the ODKAB curriculum differs according to students' mother's education level was not confirmed.

Table 13. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Father's Occupational Status (Anova)

Farther's Occupation	N	$\bar{X}$	S
Worker	118	3,96	0,72
Officer	69	3,63	0,83
Housewife	-	-	-
Free Profession	91	3,99	0,81
Unemployed	20	3,82	1,04
Pensioner	43	4,00	0,80
Farmer	28	3,99	0,82
Private Sector	40	3,96	0,89
Artisans and Craftsmen	82	3,91	0,78
Other (Engineers, Architects, Lavyers, etc.)	15	3,82	0,61
Total	506	3,93	0,79

Table 13 shows the change in the realization level scale of the acquisitions related to values according to the occupational status of the students' fathers. When the table is examined, the highest mean score of the students' father's occupational status was retired with 4.00, while the lowest mean score was civil servant with 3.63.

Table 14. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Occupational Status of the Participants' Fathers

Source of Variance	Sum of Squares	sd	Mean Square	F	P
Between Groups	3,008	9	,334	,520	,861
Within Groups	319,104	496	,643		
Total	322,113	505			

According to Table 14, there is no significant difference between the participants' scores on the level of achievement of the outcomes related to values and their father's occupational status [$F(9-496)=,520, p>.05$]. This information shows that the father's occupational status does not have different effects on the students' attainment of the achievement level of the values related to the values in the ODKAB curriculum. In the results of the variance homogeneity test, the sig value was .408. As a result, our hypothesis that the level of realization of the achievements related to the values in the ODKAB curriculum differs according to the occupational status of the father was not confirmed.

Table 15. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Mother's Occupational Status (Anova)

Mother's Occupation	N	$\bar{X}$	S
Worker	69	3,42	0,85
Officer	62	3,80	0,88
Housewife	339	3,98	0,77
Free Profession	3	3,54	0,40
Pensioner	8	4,06	0,55
Farmer	1	3,73	.
Private Sector	12	4,33	0,65
Artisans and Craftsmen	5	4,01	0,91
Other (Engineers, Architects, Lavyers, etc.)	7	4,16	0,63
Total	506	3,93	0,79

Table 15 shows the change in the realization level scale of the outcomes related to values according to the occupational status of the students' mothers. When the table is examined, the average score of the students' mother's occupation status was the private sector with the highest average score of 4.33, while the lowest average score was 3.42 for those who were workers.

Table 16. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Mother's Occupational Status

Source of Variance	Sum of Squares	Sd	Mean Square	F	P
Between Groups	7,585	8	,948	1,498	,155
Within Groups	314,527	497	,633		
Total	322,113	505			

The results of Table 16 show that there is no significant difference between the participants' scores on the level of achievement of the outcomes related to values and their mother's occupational status [$F(8-497)=1,498, p>.05$]. This finding shows that mother's occupational status does not have different effects on students' attainment of the achievements related to values in the ODKAB curriculum. In the results of the variance homogeneity test, the sig value was .451. As a result, our hypothesis that the level of realization of the achievements related to the values in the ODKAB curriculum differs according to the occupational status of the students' mothers was not confirmed. The achievements related to values in the ODKAB curriculum are divided according to grade levels. The order of these outcomes in the scale questions is as follows. Outcomes 1-4 are in the 9th grade, outcomes 5-14 in the 10th grade, outcome 15 in the 11th grade, and finally outcomes 16-19 in the 12th grade curriculum. For this reason, Anova test was performed for each outcome at the grade level. The results are as follows.

Table 17. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Grade Level (Anova) (9th Grade)

Class Level	N	$\bar{X}$	S
Grade 9	139	3,95	0,82
Grade 10	124	4,15	1,09
Grade 11	140	3,86	0,88
Grade 12	103	3,93	0,96
Total	506	3,97	0,94

Table 17 shows that 139 of the 506 students participating in the study were 9th graders, 124 were 10th graders, 140 were 11th graders and 103 were 12th graders. It is also seen that their averages are close to each other in general. The highest mean was 4.15 for 10th graders and the lowest mean was 3.86 for 11th graders.

Table 18. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Grade Level (9th Grade)

Source of Variance	Sum of Squares	sd	Mean Square	F	P
Between Groups	5,830	3	1,943	2,199	,087
Within Groups	443,533	502	,884		
Total	449,363	505			

According to the results of Table 18, there is no significant difference between the participants' scores on the level of achievement of the objectives related to values and their grade levels [$F(3-502)=2,199, p>.05$]. This finding shows that grade levels do not have different effects on students' achievement of the achievements related to values in the ODKAB curriculum. The sig value in the homogeneity test results was ,452. This shows that the class level of the group is homogeneous.

Table 19. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Grade Level (Anova) (9th and 10th Grade)

Class Level	N	$\bar{X}$	S
Grade 9	139	3,92	0,79
Grade 10	124	4,05	0,75
Grade 11	140	3,88	0,79
Grade 12	103	3,89	0,92
Total	506	3,93	0,81

Table 19 shows that 139 of the 506 students participating in the study were 9th graders, 124 were 10th graders, 140 were 11th graders and 103 were 12th graders. It is also seen that their averages are close to each other in general.

Table 20. Variance Analysis Results of the Total Score of the Realization Level of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Grade Level (9th and 10th Grade)

Source of Variance	Sum of Squares	sd	Mean Square	F	P
Between Groups	2,501	3	,834	1,262	,287
Within Groups	331,467	502	,660		
Total	333,968	505			

The results of Table 20 show that there is no significant difference between the scores of the students participating in the study on the level of realization of the outcomes related to values and their grade levels [$F(3-502)=1,262, p>.05$]. This finding shows that high school types do not have different effects on students' acquisition of the level of realization of the achievements related to values in the ODKAB curriculum. The sig value in the homogeneity test results was ,482. According to this, the class level of the group is homogeneous.

Table 21. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Grade Levels (Anova) (9th, 10th and 11th Grade)

Class Level	N	$\bar{X}$	S
Grade 9	139	3,94	0,78
Grade 10	124	4,07	0,74
Grade 11	140	3,89	0,78
Grade 12	103	3,90	0,91
Total	506	3,95	0,80

Table 21 shows that 139 of the 506 students participating in the study were 9th graders, 124 were 10th graders, 140 were 11th graders and 103 were 12th graders. In addition, their averages are close to each other in general.

Table 22. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Grade Levels (9th, 10th and 11th Grade)

Source of Variance	Sum of Squares	Sd	Mean Square	F	P
Between Groups	2,372	3	,791	1,225	,300
Within Groups	324,040	502	,645		
Total	326,413	505			

In Table 22, it is seen that there is no significant difference between the participants' scores on the level of achievement of the outcomes related to values and their grade levels [$F(3-502)=1,225, p>.05$]. This finding shows that high school types do not have different effects on students' attainment of the achievements related to the values in the ODKAB curriculum. In the homogeneity test results, the sig value was found to be ,480. This shows that the class level of the group is homogeneous.

Table 23. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Grade Levels (Anova) (All Grades)

Class Level	N	$\bar{X}$	S
9th Class	139	3,93	0,79
10th Class	124	4,04	0,74
11th Class	140	3,87	0,76
12th Class	103	3,89	0,90
Total	506	3,93	0,79

Table 23 shows that 139 of the 506 students who participated in the study were 9th graders, 124 were 10th graders, 140 were 11th graders and 103 were 12th graders. In addition, their averages are close to each other in general.

Table 24. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Participants' Grade Levels (All Grades 9-12)

Source of Variance	Sum of Squares	sd	Mean Square	F	P
Between Groups	2,138	3	,713	1,118	,341
Within Groups	319,975	502	,637		
Total	322,113	505			

According to Table 24, there is no significant difference between the participants' scores on the level of achievement of the objectives related to values and their grade levels [$F(3-502)=1,118$, $p>.05$]. This finding shows that high school types do not have different effects on students' attainment of the achievements related to values in the ODKAB curriculum. The sig value in the homogeneity test results was ,447. This shows that the class level of the group is homogeneous. When the tables are evaluated jointly, the students who gave the highest scores (mean: $\bar{X}$) to the questions in terms of the realization of the outcomes related to values at the grade level were 10th grade, 9th grade, 12th grade and finally 11th grade students, respectively. As a result, our hypothesis that the level of realization of the outcomes related to values in the ODKAB curriculum differs according to the grade levels of the students was not confirmed.

Table 25. Results of the Analysis of the Total Scores of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values Regarding the Age Status of the Participants (Anova)

Age Level	N	$\bar{X}$	S
14 years and under	61	3,99	0,72
15	114	4,11	0,81
16	113	3,89	0,75
17	125	3,88	0,72
18	77	3,89	0,90
19 +	16	3,28	0,99
Total	506	3,93	0,79

Table 25 shows the change in the realization level scale of the outcomes related to values according to the age levels of the students. When the table is examined, it is seen that the students with the highest average in terms of student ages are 15 years old with 4.11 points, while the students with the lowest average are 19+ years old with 3.28 points.

Table 26. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Age Status of the Participants

Source of Variance	Sum of Squares	sd	Mean Square	F	P	Meaningful Difference
Between Groups	11,905	8	1,488	2,384	,016	1-6;2-3,4,6;3-2,6;4-2,6;5-6;6-1,2,3,4,5
Within Groups	310,207	497	,624			
Total	322,113	505				

The results of Table 26 show that the scores of the participants on the level of achievement of the outcomes related to values differed significantly according to age level [$F(5-500)=2,384$, $p<.05$]. This finding shows that age levels have different effects on students' level of achievement of the outcomes related to values in the ODKAB curriculum. As a matter of fact, it is seen that there is a significant relationship between 14 and younger students with 19-year-old students; 15-year-old students with 16, 17 and 19-year-old students; 16-year-old students with 15 and 19-year-old students; 17-year-old students with 15-year-old students; 18-year-old students with 19-year-old students; and 19-year-old students with all age groups. In the results of the variance homogeneity test, the sig value was .131. As a result, our hypothesis that the level of realization of the outcomes related to values in the ODKAB curriculum differs according to the age levels of the students was confirmed.

Table 27. Results of the Analysis of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Income Levels of the Participants (Anova)

Income Level	N	$\bar{X}$	S
4999 tl and below	165	3,82	0,79
Between 5.000 tl ve 9999 tl	204	3,88	0,77
10.000 tl and above	137	4,08	0,82
Total	506	3,92	0,79

Table 27 shows the change in the realization level of the outcomes related to values according to the income level of the students. The monthly income level of the students with the highest average was 4,08 and it was 10.000 TL and above, while the students with the lowest average was 3,82 and it was 4999 TL and below.

Table 28. Variance Analysis Results of the Total Score of the Level of Realization of the Outcomes Related to Values According to the Income Levels of the Participants

Source of Variance	Sum of Squares	sd	Mean Square	F	P	Meaningful Difference
Between Groups	6,186	4	1,547	4,541	,045	1-2,3;2-1;3-1
Within Groups	315,927	501	,631			
Total	322,113	505				

In the results of Table 28, it is seen that the scores of the participants on the level of achievement of values-related outcomes differed significantly according to the income levels of the students [$F(2-503)=4,541, p<.05$]. This finding shows that the income levels of the students have different effects on the level of realization of the achievements related to values. There is a significant relationship between students with an income of TL 4999 and below with both income groups; students with an income between TL 5000 and TL 9999 with students with an income of TL 4999 and below; and students with an income of TL 10,000 and above with students with an income of TL 4999 and below. As a matter of fact, when the averages are examined, it is observed that as the income level of the students increases, the level of realization of the gains related to values also increases. The fact that the sig value is greater than .05 in the homogeneity test results (.482) shows that the test is homogeneous. Baştürk, in his study on whether the 8th grade citizenship and democracy education course (Baştürk, 2011) achieved its objectives, concluded that socio-economic status is an effective factor in the realization of the course outcomes. In this respect, the research findings support the research findings we have obtained. However, Hıdır, in his study on the level of achievement of student outcomes of guidance services in secondary education institutions, concluded that students' income status was not an effective factor in achieving the outcomes (Hıdır, 2010). As a result, our hypothesis that the level of realization of the achievements related to values in the ODKAB curriculum differs according to the income levels of the students was confirmed.

CONCLUSION

In our country, it is desired to benefit from education, which is an important tool that shapes and directs the society, in order to ensure the moral maturation of the individual, to develop a healthy personality and social harmony, and to protect future generations from the erosion of values and moral degeneration that has occurred / will occur on a regional and global scale in the period we live in. For this reason, some religious, national, humanitarian and moral values are tried to be given to students in all courses in general and in the curricula of DKAB in particular. However, the lack of studies that determine the effectiveness of the curricula of these courses leads to a decrease in the success of the curricula. Because evaluating the curriculum and determining the extent to which the achievements related to the values expressed are realized makes an important contribution to determining the deficiencies of both the curriculum and the course and books in this regard and to achieving the targeted success. In this study, it was aimed to investigate what religious and moral values are desired to be gained by students in the Secondary Education Religious Culture and Ethics course and whether these values change according to various factors. As a result of the research, the following results were obtained.

First of all, as a result of the factor and reliability analyses conducted for the measurement tool developed for the level of realization of the outcomes related to values in the Secondary Education DKAB curriculum, it was seen that the KMO and Cronbach Alpha values of the scale were high. This shows that the developed scale is a valid and reliable data collection tool. In addition, according to the results of the item analysis conducted to evaluate how each level of realization

distinguishes the participants, it was determined that the item-total correlations of the scales were at a high level.

In the study, it was also determined that different results were obtained according to the independent variables of the achievements related to the values in the DKAB curriculum. As a matter of fact, when the results related to whether the realization level of the achievements related to the values in the ODKAB curriculum varies according to independent variables are examined, it is seen that the factors of the students' gender, the status of receiving out-of-school religious education, grade level, parents' occupation and education level do not differentiate the achievements expressed in the curriculum. In this case, it can be argued that these variables are not effective in students' acquisition of the outcomes. However, it was determined that the independent variables of school type, age level and income level of the students created a significant difference in students' acquisition of the gains related to values in the DKAB curriculum. In this case, it can be said that these variables are effective in students' acquisition of the outcomes. The results obtained in the research confirm our hypothesis that the level of realization of the achievements related to the values in the ODKAB curriculum stated at the beginning of the research differs significantly according to the school type, age level and income level of the students, while our hypothesis could not be confirmed according to other independent variables.

When the results of other studies are compared with the results of this study, it is seen that the research data related to the DKAB course and other courses support the data obtained from the study to a great extent. Because while most of the other research data mentioned in the findings and interpretations section are similar to the results of the study, some of them have reached opposite conclusions. For example, while the independent variables of gender, school type, father's and mother's education status of the students in the research have reached the same outcomes as the other research data, the independent variables of students' income levels and receiving out-of-school religious education have been found to differ according to some studies. It can be said that the fact that the studies were not conducted on the achievements of the Religious Education and Religious Studies course and that the research sample was under the influence of different individual and environmental factors may be effective in reaching such a result. Since students' age level, grade level, and parents' occupation factors were not taken as independent variables in similar studies, these independent variables are the first in this study.

Finally, our conclusions and evaluation regarding the content of the curriculum and textbooks are as follows: It was determined that 19 objectives related to values expressed in the ODKAB curriculum were prepared according to the cognitive taxonomy, while affective and psychomotor objectives were missing. The objectives were not distributed equally according to the grade levels, and there was only one objective related to religious and moral values in the 10th grade. In fact, in the scale questions, the students of the 9th grade were given the outcomes 1-4, the students of the 10th grade were given the outcomes 5-14, the students of the 11th grade were given the outcome 15, and the students of the 12th grade were given the outcomes 16-19. The averages of the students' responses to the gains are $\bar{X}$: 3,65-4,19 at the level of "I agree", it can be said that their acquisition of the gains related to values is at a good level. However, we cannot say that the ODKAB curriculum and textbooks are fully effective in helping students acquire religious and moral values. The values stated in the curriculum are not emphasized enough in the textbooks and there are deficiencies in explanations and examples. In addition, explanations of the verses and hadiths related to these values are not available. Exemplary people and events are not given enough. Only three value teaching approaches are suggested in the curriculum, and explanations on how to apply these approaches are insufficient. In this respect, revising both the curriculum and the textbooks would be more beneficial for students to acquire the gains related to values.

SUGGESTIONS

The substructure of the factors affecting students' acquisition of the values-related outcomes in the ODKAB curriculum should be examined in detail, both in this study and in other research data.

The approaches that have emerged in the field of values education should be fully revealed and adequate scientific studies should be conducted to determine whether they are strategies, methods or approaches. In addition, the aims, methods, stages, principles and principles of these approaches should be clarified. Values education approaches that can be used in the DKAB course should be developed. In particular, the discussions between the philosophical infrastructure of the constructivist approach adopted in education and the religion of the DKAB course should be concluded.

Value education should be seen as a whole, and values should be given in the curricula, units, achievements and contents of all courses. Instead of a single unit, values should be taught in all units through reading passages, stories, activities, games, current events, movies, music, the values of important personalities and their exemplary lives. The Ministry of National Education should produce special content. Values should be categorized according to the level and developmental characteristics of the addressee (child, youth, adult) and content should be created according to the level. Scientific and academic studies should be conducted and encouraged to monitor the change in the value preferences of high school students over the years.

The importance, goals and benefits of values in the lives of individuals and society should be revealed. All kinds of visual media and audio-visual broadcasting tools should be used for the acquisition and maintenance of values. The aim of education should be a moral and value-oriented education in addition to scientific-academic success. There should be a course called Morals and Values Education and branch teachers should be trained to teach this course. If this is not possible, pre-service and in-service trainings should be provided for all teachers in general, and for DKAB teachers in particular, to provide values education.

For values belonging to the affective domain, achievements that will serve the affective domain should be prepared. It should be clarified how cognitive, affective and psychomotor gains will be measured during and after education process of the values, according to which criteria evaluation will be made and which measurement tools will be used.

Necessary scientific, educational and legal studies should be carried out to provide moral and values education in pre-school education and other levels of education, and value education should be the policy of the state, which is a goal above political motives. In addition, an infrastructure that can provide value education not only through formal education but also through non-formal education institutions should be created. While conducting value education, the triangle of environment, family and school should act together, the duties of the stakeholders should be determined, joint decisions should be taken and concrete steps should be taken towards implementation.

The values to be imparted to students should be formed by making use of historical experience, scientific studies and public demands, and the values desired to be lived in society should be emphasized. National and international developments should be followed by the necessary authorities in the development of values education policies and pedagogy. Values should be created according to the conditions of the age without severing the connection with the past. Public and private institutions that will follow social expectations and needs especially in values education should be established and supported. Special days and weeks such as Respect for the Elderly Week, Nature and Environment Day, etc. should be designated to raise social awareness on values education, and special programs should be organized on these days and weeks.

As a result of the evaluation, negative situations such as crowded classrooms, insufficient lesson hours, and physical inadequacies arising from the learning environment, which prevent the achievement of values-related gains, should be prevented. In short, physical and instructional inadequacies should be prevented and all people, institutions and components in the school should be organized to serve values education. Individual differences such as students' motivation, interest, ability and learning methods should be taken into consideration. Teachers should reveal students' prior knowledge and beliefs about values and make students aware of

their own thoughts. In addition, students should be made to think and discuss alternative ideas that emerge during learning.

REFERENCES

- Adamczyk, A. And Hayes, Brittany E. (2012). "Religion and sexual behaviors: understanding the influence of islamic cultures and religious affiliation for explaining sex outside of marriage". *American Sociological Review*, 77(5), 725-50.
- Akto, A. (2010). Realization levels of student gains in secondary school religious culture and ethics education programs (Van Province Example). (Unpublished Doctoral Dissertation). Ankara University, Institute of Social Sciences, Ankara.
- Akpınar, B. (2012). Education programs and teaching. Ankara: Data Publications.
- Aydın, Mehmet Zeki. (1998). Symposium on the problems of religious education carried out in secondary schools. Kayseri: Foundation for Theological Sciences Research.
- Aydın, A. (1997). The level of realization of the objectives of the combined class social studies course. (Unpublished Master's Thesis). Gazi University, Institute of Social Sciences, Ankara.
- Balcı, A. (2015). Research methods, techniques and principles in social sciences, Ankara: Pegem A Publications.
- Baştürk, N. (2011). Primary school 8th grade citizenship and democracy education course curriculum gains according to student opinions. (Unpublished Master's Thesis). Atatürk University, Institute of Educational Sciences, Erzurum.
- Bilgin, B. and Selçuk, M. (2000). Religion teaching. Ankara: Gün Publishing.
- Bozan, Ö. Faruk. (2011). Determining the level of realization of student gains in human and environment unit of science and technology course curriculum. (Unpublished Master's Thesis). Fırat University, Institute of Science and Technology, Elazığ.
- Büyükkaragöz, S. Savaş. (1997). Program development "source texts". Konya: Özeğitim Publications.
- Büyüköztürk, Ş. (2015). Data analysis handbook for social sciences. Ankara: Pegem Academy Publications.
- Chen, Chiung M. vd;. (2013). Trends in underage drinking in the united states, 1991–2011; National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism (NI- AAA), 28.02.2021 Retrieved from <https://www.niaaa.nih.gov/on>.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). Research methods in education. New York: Routledge.
- Çevik, Ş. (2005). "Death thoughts, suicide and religion in adolescents", *Journal of Values Education*, 3(9), 89-117.
- Demirel, Ö. (2012). Program development in education. Ankara: Pegem Akademi Publications.
- Doğan, H. (1997). Curriculum and instructional design in education. Ankara: Önder Printing.
- Erden, M. (1995). Program development in education. Ankara: Pegama Publishing.
- Ertürk, S. (1975). Program development in education. Ankara: Yelkentepe Publications.
- Görgeç, İ. (2019). Basic concepts in program development. (Editor Hasan Şeker), Program development in education concepts approaches (pp. 1-18). Ankara: Anı Publishing.
- Güven, S. (2004). "Program development", planning, implementation and evaluation in teaching. Elazığ: University Bookstore.
- Hıdır, A. (2010). The level of reaching the purpose of student gains of guidance services offered in secondary education institutions. (Unpublished Master's Thesis). Yeditepe University, Institute of Social Sciences, Istanbul.
- Hökelekli, H. (1998). Psychology of religion. Ankara: Diyanet Foundation Publications.
- Hökelekli, H. (2009). Child, youth, family psychology and religion. Istanbul: Dem publications.
- Karacaloğlu, Ömer Cem. (2012). Program development in education from theory to practice. Ankara: Pegem Akademi Publications.
- Karakaya, İ. (2012). Scientific research methods. A. Tanrıoğen (Edt.) Scientific research methods. Ankara: Anı Publications.
- Kohen, S. (2012). "Young people's view of virginity". *Tempo Magazine*, 1 (43), 287-309.
- Köylü, M. (2004). The need for values education in the global context. (Editor: Recep Kaymakcan et al.), Values and education in (pp. 287-309). Istanbul: Dem Publications.
- MEB. (1982). MEB Journal of Communiqué, 45 (2019). 155-161.
- Ministry of National Education, 2005-2006 Primary and Secondary Education Religious Culture and Ethics Curriculum.
- Neuman, W. Laerence (2014). Social research methods qualitative and quantitative approaches 1. Ankara: Yayın Odası Publications.
- Önür, N. (2007). Social values at the junction of school, family and media in the modernization process. (Editor: Recep Kaymakcan et al.), Values and education (pp.158-176). Istanbul: Dem Publications.

- Parlak, Esmâ Arslan. (2011). Morality and Values Education in Secondary Education Religious Culture and Ethics Course Curriculum. (Unpublished Master's Thesis). Istanbul University, Institute of Social Sciences, Istanbul.
- Santrock, J.W. Young People's Moral Development, Values and Religion, (translated by Selva Arslan), accessed from <https://kemalsayar.com/insana-dair/genclerde-ahlaki-gelisim-degerler-ve-din>, on 27.02.2021.
- Taşdemir, M. (1975). Planning and evaluation in education (program, teaching, management and evaluation). Istanbul: Ocak Publications.
- Tavşancıl, E. (2014). Measurement of attitudes and data analysis with spss. Ankara: Nobel Publications.
- Tezbaşaran, A. (1997). Likert type scale development manual. Ankara: Turkish Psychologists Association Publications.
- Ulutaş, M. (2006). The level of realization of primary school 8th grade computer course objectives. (Unpublished Master's Thesis). Çanakkale On Sekiz Mart University, Institute of Social Sciences, Çanakkale.
- Vural, B. (2006). Planning-measuring and strategies in education-teaching. Istanbul: Hayat Publications.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Qualitative research methods in social sciences*. Istanbul: Seçkin Publishing.